

Hind 20 senti

RAAMAT-AJAKIRI
HUVITAV RAAMAT

Nr. 5

1936

Peeter Zoege v. Mantuffel

M
A
S
S

1-ne detš. 1924 Eestis

Kaks novelli eesti
ainestikul
Emma Liiv'i tõlkes

KIRJASTUS ● OLION ● TALLINN

VABAHÄRRA PEETER ZOEGE v. MANTEUFFEL
„Mässu“ autor

HUVITAV RAAMAT NR. 5. 1936

Raamat-ajakiri HUVITAV RAAMAT ilmub Tallinnas 2 korda
kuus G. Naelapea vastutaval toimetusel ja KIRJASTUS
OLIONI väljaandel.

Toimetus ja talitus Tallinnas, Rataskaevu 6—2. Telef. 446-52.
Kirjastus Olioni posti jooksev arve on nr 556.

PEETER ZOEGE v. MÄNTÉUFFEL

MÄSS

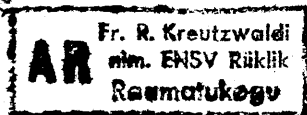

KIRJASTUS OLION TALLINNAS
1936

894.545-1-2

Ar 936

Zoëge von Manteuffel

52 204

VABAHÄRRA PEETER ZOEGE v. MANTEUFFEL

on balti-saksa tunnustatud kirjanik. Pühitses 17. veebr. s. a. oma 70-ndat sünnipäeva, mil pubul talle annetati Eesti Punase Risti aumärk. Juubilaril õnnitlesid haridusminister ja kunsti ja tead. osak. direktor. Kirjanik, kelle teostest kõneleb arusaamine eestlaste hingeelust, elab alatiselt Nõmmel.

Kirjanik on seni avaldanud: „Tormidest ja päikesepaistelistest ilmadest“, „Kirjad kevadele“, „Ballaadid“, „Eesti taluri-raamat“, „Murdlainetus“, „Põhjatuul“, „Kodumulla kuningad“, „Iseka naise päevik“, „Ihnuri tütar“, „Põhjala inimesi“ ja „Poolverd“. Siin ilmuv „Mäss“ on germaani filoloogi Emma Liiv'a poolt tõlgitud saksakeelse käsikirja järele ja ilmub seega esmakordselt trükist. Kajastab 1. dets. 1924. a. sündmusi Eestis. Teine novell („Hundid“) on kogust „Menschen des Nordens“, seni eesti k. ilmunuta.

Kaanel J. PÜTSEPP'a joon.

Ilmus 5. aprillil 1936. a.

J. & O. Lepik'u trükk Valgas, Vabaduse tän. 5.

Mäss

Saksakeelse käsikirja järele

JUBA väikese tüdrukuna ta oli säärane olnud: ikka valmis aitama, ikka valmis kannatama. Ja ta oli pidanud kannatama mõndagi. Kui isa purjus oli. Või kui vennad teda narrisid ja pilkasid.

Loodus oli kinkinud talle erilise ande. Ta nimetas seda oma kannatusnahaks. Selle ta võis tõmmata pääst paljaste jalgadeni. Ja siis ta ei tundnud midagi, ei kuulnud ega näinud midagi. Ta vaatas suurte usaldavate silmadega tõrelejale või pilkajale näkku, veetlev naeratus huulil, ja ei kuulnud ühtegi sõna sõimust, millega ta üle puistati.

Juhtus küll, et just see sõbralik naeratus ja usaldavad suured silmad sõimajat eriti ärritasid kahestama omi jämedaid sõnu. Sest kui keegi sõimab või pilkab, siis ta tahab tingimata näha teise näol valu või vähemalt raevu muljet ja mitte sugugi lahket õnnelikku naeratust.

Kui siis isa lõi teda näkku, nii et laksus, ilmus küll niiske läige ta suurisse lapsesilmisse, nagu poleksid pisarad kuigi kaugel, kuid suu naeratas endise sõbralikkusega oma piinajale vastu.

Mispärast küll sõimati väikest Urvet? Ta ju ei teinud kellelegi häda, vaid tegi paljudele hääd. Ent toore inimese süda tunneb kergendust, kui ta saab oma pahameelt vaigistada teise kallal.

Nii ta sirgus suureks popsitütrena tooreste vendade ja sageli joobnud isa keskel. Ta ema oli surnud juba aastaid varem, kui ta leeritati. Ja ema surmaga pandi kõik perenaise-kohustused ta nõrkadele lapseõlgadele.

Õigupoolest sallisid teda kõik hästi, sest ta aitas kõikjal ja lohutas, kus ta lohutada tohtis. Ja kui ta pahaste meeste kõik kurjad sõnad ära kannatas, leidmata vahedat vastust, siis oli see ikka mõnus.

Kui üks vend oli deserteerinud vene sõjaväest ja varjas end peagu terve aasta metsis, siis oli see tema, kes iga päev kandis toidunõu sügavale pimedasse metsa ja asetaski ta mullakoopasse, kust vend ta hiljem võttis.

Lõppeks tabati põgenik-vend. Oli sadanud paksu värsket lund ja ta jäljed olid ta reetnud.

Siis ta viidi ära mitmeks aastaks. Ta paigutati karistusvanglasse.

Kui Urve oli sirgunud ilusaks neiuks, tuli keegi võõras poiss ümbruskonda. Tööotsija. Ta leidis ajutiselt tegevust ja istus pühapäeval teiste poistega kõrtsis.

Kord ta oli olnud Urve venna seltsis ja oli saatnud ta koju. Sel puhul ta nägi Urvet esmakordselt. Ta tuli sagedamini ja veetis vabad õhtu-

tunnid metsaäärses majakeses. Urve meeldis talle oma pideva sõbralikkuse ja tööinnuga. Säärast naist ta oleks vajanud. Ta tuli isegi pühapäevil, ja kui Urve isa ja vend rändasid kõrtsi, jäi ta istuma tema juure ja jutles temaga. Urve oli tänulik. Kuna ta varem oli olnud pühapäeviti ikka üksi oma käsitööga, oli tal nüüd seltsiks noor poiss, kes talle rääkis nalju. Vahel nad vaikisid ka mõlemad. Kui võiakse juba vaikida üksteisega, seejuures igavust tundmata, siis pole armastus sageli enam kaugel. Ja ta saabus. Võõras poiss, ta nimi oli Endel, ei viinud teda kunagi olukorda, et ta oleks pidanud tõmbama ülle oma kannatusnaha. Ta oli alati sõbralik tema vastu. Ja kui ta ühel pühapäeval rohkem endalt kui Urvelt küsis: „Kas meist kahest saab kord paar?“ siis oli see talle sõbralikult naeratanud ja ütelnud: „Miks mitte?“

Pops polnud hästi päri, ka vend mitte. Nad vajasid Urvet liialt majapidamises. Ja siis — mida teati Endlist? Ta polnud siit nurgast. See oli juba üks põhjus umbusuks ja, teiseks, tal oli olnud läti ema. Ta polnud puhtverd eestlane. Kes-teab milliseid arusaamatusi selline väimees kaasa tooks.

Endel oli häa töömees. Selle kohta polnud midagi ütelda. Ja Urve oli vaid lihtne vaene popsitütar. Rikkad perepojad ei võistleks üksteisega, et kosida Urvet. Tööd teha võis Endel, tööd teha võis ka Urve.

Vana oli ta kord käsile võtnud ning tublisti maha teinud, et ta tahab minna jooksikule. Aga Urve tõmbas vaid ülle oma kannatusnaha, ei kuulnud ühtegi sõna vana müristavast vadast ja, kui sel oli juba hing kinni, palus ta sõbralikult: „Ma tahaksin siiski Endliga naituda.“

Nii oli Endel ta nainud ja oli rännanud temaga oma kodukihelkonda.

Siin nad olid tööd rühmanud ja viinud iga kuu oma summa hoiukassasse. Ja kümme aastat hiljem piisas sest tibatillukese omakolde ostuks.

Nende talu asetses hoopis teises nurgas. Säält oli vaid kümme kilomeetrit päälinna. Väikesed põllud evisid tugeva savipinna ja linna lähedus tagas saaduste soodsa müügi.

Metsanurga asetses suurmetsa ääres, mis piiras teda põhjast ja idast ja kaitses külmade tuulte eest. Seetõttu vabanesid nende põllud kevadel alati esimestena oma lumikattest. Nad olid sääli majandanud mõned aastad, siis ütles Urve: „Meie maapind on hää ja viljakas. Meie talved on pehmemad kui teiste omad. Raudtee möödub Metsanurga lähedusest. Poole tunniga võib linnas olla. Kui meie aga varume hobuse ja vankri, võime tunni ajaga sõita iga päev turule ja ilma igasuguste ülesostjateta müüa, mis meil on. See oleks kasulik.“

Endel naeratas häätahtlikult: „See tasuks end nüüd küll minna ise müütama oma pisut kartuleid, oma väheseid mõõte kaeru ja rukkeid.“

„Kuule, Endel, mis ma sulle ütlen: meie maapind on hää, meie päike on soojem kui mujal. Me peaksime lõpetama põllutöö ja kogu maa muutma aiamaaks. Samuti asutaksime suured lavad klaaskatusega ja siis kasvataksime ainult aedvilja ja lilli. Sellele mõttele pole veel keegi tulnud. Aedvilja ja lillede eest maksetakse hääd hinda. Ja oma lavadest saame alati esimestena aedvilja Tallinna maiasmokkadele.“

Endel sügas pääd. Nii, nagu Urve seda kujutas, näis asi olevat hää. Ent nii järsku ta ei võinud selleks otsustada. Aiatöö tooks endaga väga palju vaeva. Lapsi polnud saatus neile andnud, puudus kogu vaev, mis oli teistel abielupaaridel väikestega. Neil jäi rohkem aega aiatööde jaoks kui teistel talunikel. Kahelda oli ikkagi, kas nende jõududest piisas intensiivseks aiaharimiseks.

Urve arvas, nad palkaksid siis sulase või tüdruku. Aedviljamüük oleks nii palju tulusam, see tasuks juka tüdrukupidamise ja koguni rikkalikult.

Endel vaikis ja ka Urve ei rääkinud enam sellest. Tundis oma mehe loomust ja teadis, et uus mõte tuli jätta Endli silme ette ja mitte rohkem sest kõnelda. Veenmine äratas vaid ta jonni, et udu hämardas ta mõistuse. Lebas aga mõte liikumatult ta silme piirkonnas, siis tõstis ta mõistus selle aegamööda üles ja hakkas teda järele katsuma ja ta kallal juurdlema.

Kui paljude kuude järele saabus sügis ja saak oli juhtunud erakordselt halb, tuli Endel plaani juure tagasi.

„Minu mõte siirduda põllutöölt aiatööle oli häa,“ ütles ta järele kaaludes. „Tuleval aastal algame.“

Urve naeratas pisut, et see nüüd järsku oli tema mõte, mille ta oli välja haudunud. Aga sellest polnud ju viga. Pääsi: ta oli nõus.

Nad pidasid aru, mida kasvatada: kapsaid, naereid, sibulaid, porgandeid, kurke. Neist nad saaksid ikka lahti. Võib-olla ka meloone sõnnikulavades. Lillekapsaid ja kõrvitsaid. Lilledest kõigepäält: roose, nelke, astreid ja krüsanteeme. Viimased sobisid nii hästi hauapärgadeks ja nende järele oli ikka nõudmist.

Nad sõitsid koos Tallinna ja tegid sisseoste mitmes aiaäris. Ka ostsid nad kotitäie hüatsindisibulaid. Nendega võis ka äri teha.

Ja siis nad hakkasid päev-päeva kõrval kaevama lavu ja neid raamima kastidega.

Nad sõitsid jälle linna ja ostsid odava hinna eest klaaspraaki. Sõnnikulavade katusteks kõlbas see küllalt.

Kevadel algas aednikuelu. Nad külvasid lavadesse, nad istutasid hommikust õhtuni põllul, mis nüüd kandis aia nime.

Nad taipasid aga lõpuks: omal jõul see ei läinud. Nad vajasid abi. Otsustati palgata tüdruk.

Nad kuulutasid Tallinna suurimas ajalehes. Märgusõnaga tulid tööpakkumised talitusse saata.

Sinna läks Endel neile ühel päeval järele. Urve oli küll arvanud, et nad peaksid võtma tüd-

ruku lähedast külast, see sobiks paremini nende juure maale, aga Endel jäi kindlaks linlase manu. Need olevat targemad ja viksimad kui säärane rumal külaplika.

„Ma olin ka vaid rumal külaplika,“ ütles Urve vaikse etteheitega hääles.

Sääl naeris Endel.

Nad olid pakkumuste hulga linnast ära toonud ja vaatasid nad koos läbi. Oli saabunud üle kümne kohasoovi.

Kõik lebasid avatult nende ees laual. Aga hää nõu oli kallis. Ülesandjate oma arvamuse järgi nad olid kõik ülihääd.

Urve pooldas neljakümne-aastast, kes kirjutas hirmsais varesejalgades, et ta evib kogemusi maatöös. Endel pooldas teist, kes teatas ilusa kindla käekirja ja peente kõverdustega, ta olevat üheksateistkümne-aastane ja olevat lõpetanud neli keskkooliklassi.

„Vaata, Urve, kui peen ta käekiri on! See teab, mis ilus on, paremini kui meie mõlemad. Rooside kasvatamiseks, pärgade punumiseks vajame säärast, kes on haritum kui meie.“

„Meie kasvatame ju päämiselt aedvilja.“

„Muidugi! Arvesta aga, et üheksateistkümne-aastasel on värskem jõud, kulumatum tööhimu.“

„Võib-olla on sul õigus, aga minu arvamus näib mulle olevat ka põhjendatud.“

„Kuule, Urve! Sõidan homme linna ja vaatan neid mõlemaid. Kui oled rääkinud inimesega, tead tast ikka rohkem, kui vaid lugenud ta kirja.“

„Ja teised kirjad?“

„Need hoiame alal. Kui kumbki ei kõlba, vaatame teisi.“

„Hästi!“

Järgmisel päeval oli Endel linnas. Esiteks läks ta vana juure. See näis veel vanem, kui ta oli teatanud. Ta kiskus oma pahura näo kunstlikuks naeratuseks. See oli talle vastik. Ei, seda ta ei tahtnud.

Siis läks ta üheksateistkümne-aastase juure. Oli see aga ilus! Ja rõivastatud viimse moe järgi. Ta muutus päris alandlikuks ja häbelikuks. Peagu ta oleks ütelnud talle „armuline preili,“ nagu kord parunitütrelle mõisas.

Aga ta oli lõbus, värske ja loomulik ja ta kinnitas, ta olevat valmis sõnnikut laotama, kui seda tarvis olevat, ta ei kartvat üldse ühtegi tööd. Ainult linnast tahtvat ta ära.

Ja mispärast siis ära linnast? Ta sobivat ju kindlasti paremini moeärisse või kohvikusse kui maale aiatööle.

Tüdruk tegi kena mossis näokese, et Endel naerma pidi.

„Ah, mispärast ma tahan ära linnast?“ Nüüd ta tegi päris kurva näo. „Linn on nii täis hädaohete noorele tüdrukule, kes ükski on. Maal pole pattu.“

Ja nüüd tegi ta jälle lõbusa näo, et maal ei olevat patte.

Põhjus meeldis Endlile. See oli siis üks neid, keda suurlinn polnud rikkunud, vaatamata ta ilule.

Kes ta siis nüüd olevat, millega ta raha teenivat?

„Hääd inimesed on mind toetanud, aga ma ei või ju igavesti laiselda ja süüa teiste leiba. Tahan ise tööd teha. Mul on tugevad käsivarred. Ja ma armastan nii aiatööd!“

„Hää küll, preili, teeme siis kaubad ära. Annan teile kohe käsiraha. Siis on asi kindel!“

Ta tõmbas oma nahkkoti kuuetaskust ja väljastas mõned paberrahad.

„Noh — sähke! Siin on käsiraha!“

Tüdruk võttis raha saamatult vastu. Üks raha lendas põrandale. Ta kummardus ruttu selle järele. Mehe silmad järgnesid ta käele. Ta märkas, et neiul olid siidsukad ja lakk-kingad kõrgete kontsadega.

„Need ei kõlba põllutööle,“ ütles ta ja osutas sõrmega ta jalgadele.

Tema naeris. „See on linna jaoks. Maal käin ma paljajalu, kui vaja on.“

„Seda pole vaja, preili!“

„Ärge nimetage mind preiliks, peremees. Mu nimi on Linda.“

„Tubli, Linda! Millal võite tööle asuda?“

„Igal ajal, peremees.“

„Hästi, homme!“

Ja järgmisel päeval tuli ta ja asus lõbusalt oma teenistuskohale. Ükski töö polnud talle liiga raske. Kõik tegi ta kaasa. Oma lakk-kingad ta oli vahetanud päris lihtsete külakingade vastu. Peremees hiilgas rõõmust tubli abilise üle. Ainult Urve vangutas salajas pääd. Midagi tüdruku juures ei meeldinud talle. Aga ta oli lihtne talunaine. Ta ei osanud ütelda, mis see oli. Ta oli tubli ja töökas, see Linda, ikka rõõmus, ealeski tusane. Ja siiski — siiski. Tal oli eelaimus, et Lindaga oli tulnud õnnetus majja. Kui ta kord Endlile sellest kõneles, naeris see ta välja. Just vastupidi: õnne oli Linda neile toonud. Ta ei teadnud oma mehele midagi vastata ja vaikis seepärast.

Hilissügisel algas müügiaeg. Urve sõitis iga päev aedviljakoormaga linna. Endel oli tasunud platsiraha. Nüüd nad said kindla koha turul, otse kaalukoja ette. Sinna sõitis Urve iga päev, sidus hobuse kinni ja pani talle heinakoti pähe. Raske nahkreisitasku rippus tal üle parema õla. See oli raha jaoks.

Ta pidi juba varakult kodunt välja sõitma, et varahommikul asuda oma kohale. Õigupoolest oli veel öö, kui ta juba sõitis maanteel Tallinna. Varahommikust kuni kella üheni kestis turg. Säälsesis ta koorma kõrval, laskis endaga kaubelda ning tingida. Ta oli ikka veel väga ilus ja tal olid sõbralikud silmad. Meelsamini ostetakse ilusa

naise kui vana pahura käest, kellel sõimusõnad kähku keelele poetuvad.

Ta kauples hästi. Kell üks algas sõit kodu poole. Tagasisõiduks vajas ta kaks kuni kolm tundi. Alles pärastlõunal saabus ta jälle Metsanurgale.

Vahepääal olid Endel ja Linda koristanud ja lõiganud ja järgmise päeva kauba valmis säädnud.

Äri läks hiilgavalt. Sissetulek oli suurem, kui Endel eales oli arvanud. See oli temalt tõesti tark mõte siirduda aiandusele.

Muidugi, Urvel oli seejuures kõige suurem vaev. Igal tööpäeval veeta neli kuni kuus tundi maanteel, see oli tõesti igav. Aga Urve ütles naeratades, sõiduajal ta tõmbavat ülle oma kannatusnaha. Siis ta ei tundvat igavust ega muud midagi.

Ja Endel leidis, et see oli häa. Tema kui mees ei võinud mängida turunaist.

Urve läks muidugi vara puhkama. Ta oli igal õhtul nii väsinud. Endel ja Linda istusid siis toas ja jutlesid. See oli Lindast kena. Jutuaine ei lõppenud kunagi. Ja ta teadis nii lõbusaid lugusid linnast ja aimas nii naljakalt järele haritute kõneviisi. Endlil oli kahju, et Urve juba magas ja ei saanud nendega kaasa naerda. Alul oli tal kahju. Hiljem harjus ta sellega.

Ka aias jutlesid nad. Kuivõrd lõbusam oli töö, kui lustlikul tütarlapsel on naljakad mõtted.

Iga päevaga sallis ta teda paremini. Ta oli nii palju haritum temast ning ei näidanud kunagi oma üleolekut. Ta oli alati teenimisvalmis tüdruk. Ta oli talle tõesti väga armas. Sest polnud ju ka midagi. Urvet ta armastas ometi tõsiselt. See polnud truudusetus, kui ta teenijat veidi armastas. See oli vaid niisama muuseas.

Vahel võttis Linda enda üheks päevaks vabaks. Siis sõitis ta linna. Ta pidavat minema arsti juure.

Ta olevat ju päris terve, oli Endel esimesel korral ehmunult küsinud.

„Noh, muidugi, kuid ka terveimal inimesel olevat vahel midagi viga,“ ja ta naeratas saladuslikult.

See juhtus aga harva. Maaõhk tegevat teda iga päevaga tervemaks, ütles ta.

Endel rääkis veel vaevalt Urvega, kui viimane kodus oli. Ta oli ikka nii vaikne. Endel ei tahtnud endale tunnistada, et ta oli talle igav.

Kord oli Urve talle naeratades ütelnud, ta olevat ka veel olemas ja tema olevat ometi pereinaine ja mitte teenija.

Endel ütles innukalt: „Muidugi, seda küll, endastmõistetavalt.“

Kuid kõik jäi vanaviisi. Ta märkas, et Urve oli talle igav. Et ta oli selleks küllalt häa tema aedvilja ja lilli turustama. Ja see oli ka tõsi. Ta oli vaikne ja rääkis vähe. Linda seevastu lõbusas teda alati. Ta ise oli küll veel ilus naine. Peegel ütles talle seda, aga Endel oli sellega viie-

teistkümne aasta kestel harjunud ning ei näinud enam ilu. Ja Linda üheksateistkümne-aastase noorusvärskusega ei saanud ta võistelda.

Urve teadis, mees ei jookseks tal käest ära. Miks ei tahtnud ta lubada talle rõõmu teenijaga, niikaua kui see teda lõbustas. Muidugi, valu oli see. Aga ta tõmbas ülle oma kannatusnaha. Kõik möödub kord. Ta tahtis oodata. Kui kaua kõidaks teda see tüdruk. Tark naine ei tee kära. Ta teeb, nagu ta ei märkaks midagi ning ootab.

Ta sõitis nagu ennegi iga päev turule, kauples, kuuläs, mida teised turunaised päevasündmusist kõnelesid, ja tuli jälle koju.

Raha korjus. Nad olid juba kolm korda viinud panka suurema summa. Kui see nii jätkus, olid nad kümne aastaga rikkad.

Endel leidis, olevat vaja tõsta Linda palka. Urve leidis selle liigse. Ta saavat küllalt.

Sääl sai Endel esmakordselt ägedaks ta pääle ning ütles, sellest ei taipavat ta midagi.

Kui ta nägi Urve ehmunud nägu, muutus ta lahkemaks. Ta polevat seda mõtelnud halvasti.

Mida pidi Urve tegema? Ta tõmbas enda kannatusnaha üle pää ja südame ja ütles oma sõbralikul viisil, ta võivat teha, mida tahtvat. Ent tema polevat pime.

Mida ta oli mõtelnud selle sõnaga? Need lahked sõnad pahandasid teda eriti. Kui ta oleks teinud talle etteheiteid, sõimanud teda või Lindat,

siis oleks lugu tormiks läinud. Siis oleks ta iga jämeda sõna trumpanud üle veel jämedamaga.

Aga ta oli vaid ütelnud, ta polevat pime.

Ta püüdis veenda end, et tal pole aimugi, mida Urve oli tahtnud ütelda.

Teinekord rääkis Urve temaga järgneva aasta külvitöödest. Linda töötas veel aias.

Sääl lisandas ta oma vaikselt viisil palve valandada Linda ja võtta vanem teenija või veel parem — sulane. Aiatöö toovad niipalju sisse, et küllalt tasuvat pidada sulast.

Siis ägestus Endel jälle. Mida ta mõtlevat? Paremat, töökamat tüdrukut nad ei võivat üldse leida. Linda pidavat jääma. See veel puuduvat, et ta ühe tujuka naise pärast peaks ära ajama oma parima abilise.

Urve tõmbas kannatusnaha ülle ja laskis teda kärkida. Kui tal oli kergem selle järele, siis oli see ju hää. Temale polnud see valus. Ta lihtsalt ei kuulanud.

Aga vaikne viha kasvas tas tüdruku vastu, keda ta mees nii armastas.

Teinekord oli ta Lindale neljasilma all ütelnud, et ta otsiks endale parem teenistuse linna. Sinna sobivat ta ju palju enam kui nende juure. Ja alatine peremehe selts polevat talle võib-olla hää.

Linda heitis talle salakavalalt päriva pilgu. Väalkiirelt: „Kas sa oled armukade, perenaine?“

Urve vaatas talle sõbralikult otsa ja raputas pääd. „Sa oled ju vaid teenija, Linda.“

See vastus haavas tüdrukut. Tunni aja pärast teadis peremees kõik. Ja valgustuses, millises Linda seda oli hääks arvanud kujutada.

Ta sai vihaseks ning läks jalamaid Urve juure.

Ta kurjustas teda. Ta sõimas teda. Urve oli aga tõmmanud ülle oma kannatusnaha ning ei kuulnud midagi, naeratas talle sõbralikult vastu. See sõbralik ükskõikne naeratus vihastas teda niisama, nagu ta oli vihastanud varem Urve isa ja vendi.

Sel tunnil juhtus esmakordselt, et Endel lõi oma naist.

Ta kannatas seda nagu tall, ilma et ta oleks ägestunud, ilma et ta oleks ütelnud talle halba sõna. Ainult ta ilusad leebed silmad täitusid pisaratega. Kogu õhtu oli ta veel vaiksem kui muidu ja heitis veel varem voodisse.

Kui Endel oli jälle Lindaga üksi, küsis viimane temalt, kas ta tohtivat jääda.

„Muidugi, Linda, sa jääd. Ma tahan seda.“

„Ja perenaine?“

„Ma andsin talle vastu lõugu. Seda ta võib veel saada, kui ta sind pahandab. See hoiab nüüd oma nahka!“

Linda tuli peremehele üsna lähedale. „Sa oled nii häa mu vastu. Sa oled nii õiglane.“

„Jah, õiglane ma olen!“

Ta seisis üsna lähedal tema ees. Ta soe hingehk puhus talle näkku ja ta juuste lõhn segas-

tas ta meeli. Endel pani õrnalt oma käe ta õlale ja kummardus vaid üsna pisut ettepoole. Sää! puudutas ta suu tüdruku huuli. Ta tõmbas ta veel lähemale enda vastu ja suudles teda. Tüdruk surus oma huuled ta suule ja sulges silmad. Siis aga vabastas ta enda, astus veidi tagasi ja ähvardas teda naeratades sõrmega. Seejuures piilus ta naljakalt ukse poole, mille taga Urve juba magas, et homme jälle varakult aedviljakoormaga turule sõita.

Endel järgnes Linda pilkudele. Jah, kui palju hoolis ta sellest igavast naisest, kes sää! magas! Ülemeelikus tujus tegi ta pika nina suletud ukse suunas.

Linda kihistas tasa.

Sellest tunnist alates oli neil ühine saladus, Lindal ja Endlil. Ja seda saladust tuli hoolikalt varjata Urve silme eest. Nad uskusid selle olevat piiranud ettevaatuse aiaga. Nad ei aimanud, kui teravad on petetud abikaasa vaistud, ja et Urve vaikis, arvasid nad, ta ei teadvat midagi.

Mardiõhtul jutlesid nad jälle üksteisega. Urve magas juba. Linda jutustas Endlile päälinna maskeraadist. Täna oli sää! lõbu laialt. Minki maskeeritult oma tuttavate juure. Tehti kõiksugu nalja. Narriti üksteist igapidi. Kõigis pidusaalides korraldati maskiballe. Sää! võrgendasid daamid oma tuttavaid härrasid ja erilise häämeelega ka päris tundmatuid. Alles keskööl võeti maskid eest ja tunti ära üksteist. Ja siis läks lugu veel lõbusa-

maks. Härrad olid tavalisesti mustas kuues, ilma maskita. Aga daamid? Sääl segis feid ja jumalatare, mustlannasid ja kuningannasid, hispaania ja itaalia talunaisi. Ja kõik olid palju, palju ilusamad kui tavalisil päevil.

Endel kuulatas avasui. See pidi juba olema lõbus. Midagi säärast ta polnud näinud ealeski. Mitte kunagi. Külades polnud maskipidusid ega tantsitud linnatantse. Kaerajaani ja labajalavalssi, neid ta oskas küll tantsida. Vahel olid külapoisid ja tüdrukud kogunenud koolimajja, et trampida ja tantsida. Tollal, kui ta polnud veel abielus.

Ta vaatas Lindale võlutult otsa. „Kuidas näed sa välja, Linda, kui sa oled veel ilusam kui harilikult?“

Linda naeratas meelitatult. „Kas tahad mind näha? Mul on kastis mu viimane kostüüm. Kas ma pean ta selga panema?“

Ta jaatas.

Tasa läks tüdruk üles oma kambrisse.

Endel jäi maha raskes meeleolus. Kuidas pidi ta välja nägema, kui ta oli veel ilusam?

Niisama vaikselt, nagu ta oli läinud üles, tuli ta jälle alla. Ta juuksed olid lahti. Kunstlikest valgeist roosest pärg oli tal pääs. Ta valgest tülolist kleit hõlmas ta saledaid liikmeid kuni põlvini. Meriroheliselt pilliroost vööst rippusid valged vesiroosid üle parema puusa alla. Jalas olid tal valged siidsukad ja lakk-kingad, vist needsamad kingad, milles ta oli näinud teda esimesel korral.

Ta seisatus naeratades Endli ette. „Kas ma meeldin sulle, peremees?“

See tundis oma südant peksvat kirglikes löökides. Tüdruk naeratas talle ja ootas vastust.

„Kes oled — sa — selles — — kleidis?“

„Ma olen Ülemiste...“ ütles ta ja lähenes veel ühe sammu võrra.

„See on ilus,“ arvas Endel. Ta vaatas teda üksisilmi nagu üksiklane imet. Tüdruk mõistis muidugi hästi, et ta oli täiesti tema võimuses. Ta väristus kihistades. Ta kleit oli nii õhuke. Endel võttis ta oma kaenlasse ja surus ta kirglikult enda vastu.

Tüdruk sirutas oma suu talle vastu...

Kui ta jälle tasa trepist üles läks, järgnes Endel talle niisama vaikselt...

Järgmisil päevil oli tal halb südametunnistus. Ta ei julgenud Urvele otseselt silmi vaadata. Tüdrukul seevastu polnud mingit südamepiina. Vähi- matki. Ja kui ta pilk riivas perenaist, läigatasid ta silmad võidurõõmsalt.

Kui nad jälle töötasid sügisese aias, ütles Endel talle: „Armas, armas Linda! Mida tahad, et ma teeksin sulle? Tahan sind rõõmustada. Palu, mida sa tahad. Kui see võimalik on, annan ma selle sulle.“

Tüdruk naeratas talle sõbralikult. „Oled hää inimene, peremees, ja teie olete rikkad. Anna mulle raha, kui sul on... anna kümme tuhat...“

Endel ehmus summa suuruse üle. Labida viskas ta käest ja mõtles järele.

Oma kogu tuleviku ta oleks andnud talle, oma au heitnud ta jalge ette, ohverdanud talle oma naise... aga ta raha?

„On's see vajaline?“ küsis ta, võideldes tusa ja armastusega.

Tüdruk ütles: „Või ka vaid viis tuhat... kui sa mind armastad ja pole ainult teeselnud.“

„Hää küll, Linda. Viis tuhat saad sa.“ Nõutud kümne tuhade järele näis talle, nagu oleks talle kingitud viis tuhat.

„Milleks vajad sa niipalju raha?“

Ta naeratas edevalt. „See on minu saladus. Seda ma ei ütle. Sa annad ta mulle? Millal?“

„On's sul rutt?“

„Jah. Homme ma tahan veeta vaba päeva Tallinnas, et arsti juure minna.“

„Su tervis on ju nüüd häa?“

„Jah, palju parem.“

„Ilus, sa saad raha.“

„Kohe?“ Ta kartis, et Endel kahetseb hiljem oma lubadust.

„Mul pole praegu niipalju raha kodus. Sõidan homme sinuga Tallinna. Rongiga. Perenaine ei tarvitse sest midagi teada.“

„Muidugi mitte, peremees!“

Kui perenaine järgmisel päeval tühja vankriga koju saabus, ei aimanud ta, et ta mees vahe-

pääl oli käinud linnas. Linda oli jäänud sinna. Tal oli vaba päev.

Vaikides sõi abielupaar õhtust. Ei räägitud ühtki sõna. Kuigi nad lauas istusid üksteise vastas, lasus nende vahel sügav kuristik. Nad ei küünitanud üksteist.

Urvel oli viimasel ajal vaikne kannatusvõru suu ümber. Seda ei suutnud mees taluda. Mida halvem ta südametunnistus oli, seda rohkem pahasandis teda see kaebusetu kannatajaime.

Ta mõtles Lindale. Mis ta küll tegi niipalju rahaga. Kas ta oli maskipidul? Mardipäevast kadripäevani oli ju alalõpmata maskipidusid. Kas ta oli ostnud endale uue hinnalise kostüümi?

Tal hakkas palav mõteldes, et ta, võib-olla veel ilusam kui Ülemistejärve-kostüümis, naljatab noorte poistega. Kui mõni neist suurlinnalõntrusist temalt Linda üle lööks? Kurat!

Kuuldus ragin ja mürin. Õhtune Tallinnarong möödus Metsanurga tagant. Varsti selle järele ta peatus. Sääl oli jaam. Kas küll Linda saabus tagasi sellega? Või jäi ta ööseks Tallinna, nagu see juba kord oli juhtunud? Võib-olla mõne... Kurat!

Armukadedus leekis tas. Veerandtunni pärast astus aga Linda, värsked ja säravad, tuppas.

Mees ohkas kergendatult. Ka Urve ohkas. Teisel põhjusel.

Linda jutustas Tallinnast. Ta kuulas päält. Naeris mõnikord. Õnnekus säras tal silmist. Linda oli jälle sääl.

Hilja õhtul, kui Urve ammugi magas, hiilis ta jälle trepist üles.

Kui nad ühel järgmisel päeval aias töötasid, ütles ta: „Imelik sügis on tänavu. Nagu oleks meil august ja september ja mardipäev on ometi juba möödas. Muidu sõidetakse reega sel ajal. Imelik sügis!“

„Jah, väga imelik.“

Nad töötasid koos ühe lava kallal.

Äkki toetas ta labida lavaäärele ja pani oma käe tüdruku õlale.

„Linda, armas Linda. Ma ei suuda enam elada sinuta.“

Tüdruk naeris: „Sa elad ju minuga. Mis sa siis veel tahad?“

„Sa pead olema mu naine!“

Linda oli muutunud tõsiseks.

„Ja perenaine?“

„See peab lahkuma!“

„Sinu naine?“

„Ah mis, sina oled minu naine.“

„Kes on siis perenaine sinu silmis?“

„Klomp jalas. Ei miski muud.“

„Ta on sääduse ees sinu naine.“

„Jah, kõrge mõttetü sääduse ees. Jumala ees oled sina minu naine.“

„Jumala ees?“ Ta krässutas pilkavalt ülahuult.

„Jah, jumala ja meie endi ees oleme meie mees ja naine!“

„Perenaine pole enam sinu naine?“

Endel raputas pääd. „Mida sa mõtled! Säärane vana kurat!“

Linda pidi naerma.

„Linda, mu armas tüdruk, kas sa tuled mulle naiseks, armastad sa mind?“

„Hetkel on sul teine naine, peremees.“

„Ma lasen end temast lahutada.“

„Kas see läheb ruttu või kestab aastaid?“

„See läheb üsna kähku, kui tema nõustub.“

„Kas ta siis nõustub?“

„Eks me näe, kui mina tahan! Mis on tal siis sellest abielust, mis enam pole abielu? Mis kasu saab ta, kõites mind enda külge, kui ma tahan purustada ahelad?...“

„Et kanda minu ahelaid?“

„Sinu? See on hoopis midagi teist. Sinu ahelad on vesiroosid, need ei pigista. Neid ma kannan meelsasti.“

Tüdruk vaatas temast mööda kaugusesse. Ta mõtles järele.

„Linda, kas sa tuled mulle naiseks, kui mu abielu on lahutatud?“

„Kas sa armastad mind siis tõesti, Endel?“

See oli esmakordselt, et ta nimetas teda eesnimepidi.

„Kas ma oleksin muidu sulle kinkinud viis tuhat?“

„Jah, see on õige. Sa pead mind väga armastama.“

„Noh, näed sa!“

„Aga kuidas sa tuled sellega toime? Kui perenaine teada saab, et sa tahad abielluda minuga, lööb ta mu maha.“

„Ole muretu, tema ei löö kedagi maha. Ta naeratab nagu ikka ja vaikib nagu ikka.“

„Aga teie olete ju elanud õnnelikult üksteisega. Teie olete hästi läbi saanud?“

„Kas saab siis säärasega tülitseada? See on täiesti võimatu. Kui ma ütlen talle, et tahan talt vabaneda ja sind kosida, siis ta naeratab kindlasti ka sõbralikult. Tal pole üldse mingit tunnet.“

„Kas sa arvad?“ küsis Linda uskmatult.

„Usu mind, ta hoolib minust niisama vähe kui mina temast. Muidugi, kui ma ta ära ajan, haavab see teda. Ta peab saama väärrika osa kogutud rahasummast. Ma maksan talle ka iga aasta teatava summa. Ta ei pea kannatama puudust.“

„Kui õiglane sa oled!“ ütles Linda ning vaatas teda unistava vaimustusega.

„Jah, ma olen õiglane.“

„Mees peab ka olema õiglane.“

„Sa pole aga veel sugugi vastanud mu küsimusele, Linda. Tuled sa mulle naiseks, kui ma Urvest vabanen?“

„Muidugi.“

„Linda, nüüd algab õnn.“

„Ja kui sa hiljem leiad veel ühe, kes sulle veel rohkem meeldib? Mis siis? Siis pean mina taganema, et uuele ruumi anda?“

„Seda ei juhtu. Nüüd alles tean ma, mis on armastus, nüüd alles tunnen ma kirge.“

„Seda sa võid mõne aasta pärast ütelda mõnele teisele.“

„Ei — ealeski.“

„On veel minust ilusamaid tüdrukuid!“

„Kes-teab?“

„Kas sa jääd minule truuks?“

„Jah, sinule jään ma truuks.“

„Ja kui hiljem osutub, et meie eluvaated lähivad lahku? Et nad kuuluvad eri poliitilistesse parteidesse? Et sina tahad paremale ja mina vasemale? Kas sa ka siis mind armastad?“

„Aga muidugi. Sina ja poliitika? Naise poliitika on meest õnnelikuks teha.“

„Nii mõteldi varem, Endel. Tänapäev mõtlevad ka tütarlapsed järele.“

„See annaks alles häid tulemusi, kui sina mõtleksid järele poliitika üle.“

Ta naeris valjusti ja mõnusalt.

„Seekord ütlen mina: Kes-teab! Kas sa kuuled, Endel?“

„Jah, ma kuulen.“

Endel vajas siiski mõnesid päevi, et valmistada ette kõneluseks Urvega. Sellest kõnelusest sõltus nii palju. Ta kogu elu võttis teise suuna. Nii rasket kõnelust polnud tal veel eales olnud.

Ja hoolimata oma kirest, oli tal tunne, et ta toimib lubamatult. Nii paljud inimesed lasksid ju endid lahutada, mispärast ärkas siis nüüd järsku tema südametunnistus. Ja mispärast alles nüüd, kui oli juba hilja?

Jah, kas ta tahakski veel midagi olematuks teha? Linda ära saata ja unustada? Ja jälle käsi-käes Urvega kõndida eluteed. Igava ükskõikse Urvega elukiirgava, piltilusa ja noorusliku Linda asemel?

Ei, seda ta ei tahtnud. Tema tee oli ette märgistatud. Tema otsus oli kindel. Ta pidi tõmbama kriipsu pääle oma senisele elule. See väljend meeldis talle: kriipsu pääle oma senisele elule. Ja siis alata uut elu. Õnnelikku elu Linda kõrval.

Ta vajab veel mõnesid päevi, et tugevdada oma otsust.

Siis astus ta järsult Urve ette. Et suunduda ettevaatlikult oma sihile, selleks oli tal liiga vähe haridust. Nii algas ta igasuguse sissejuhatusega.

„Kuuled sa, Urve, ma ei taha enam elada sinuga. Nõnda see ei lähe enam.“

„Mis ei lähe enam?“

„Et oleme mees ja naine. Lihtsalt ei lähe enam. Ma ei salli sind ja sina ei salli mind.“

„Mina sallin sind siiski, Endel, hoolimata kõigest.“

„Mina aga ei salli sind. Ma tahan sust vabaneda.“

„Mispärast?“

„Sest sa oled muutunud mulle vastikuks. Mis naine oled sa üldse. Kui palju hoolid sa minust?“

„Iga päev sõidan ma pikka teed linna. Arvad sa, et see on väga lõbus?“

„Nojah, seda sa teed!“ Ta tundis oma süüd ja ei tohtinud ometi seista ta ees süüdlasena.

„Mida ma oleksin veel pidanud tegema su hääks, Endel?“

Ta tuli mõttele, mis teda julgustas. Ta käratas:

„Viisteist aastat oleme abielus ja sa pole kin- kinud mulle ühtegi last.“

„Seda kahetsen ma enam kui sina. Kas see oli meie süü, sinu või minu patt, et jumal pole andnud meile lapsi?“

„Ma tahan lapsi. Igal mehel on õigus laste pääle.“

„Kas sa saad siis lapsi, kui sa saadad mu põrgusse? Või on lugu nii, et sa tahad kosida teise naise? Kas on sul siis ette teada, et sul uues abielus on lapsi?“

„Ma tahan kosida teise naise. See on pääasi. Lapsed tulevad siis juba niikuinii.“

Urve muidu nii sõbralik naeratus kõverdu- pilkeks.

Seda ta polnud näinud veel kunagi tema juures.

„Kas on teada juba midagi kindlat?“

Ta mõirgas raevust. Ta karjus nii valjusti, et summutada südametunnistuse tunglikku häält.

„Mida sa tahad ütelda sellega?“

„Seda sa tead väga hästi, Endel.“

Muidugi teadis ta seda. Seda vähem tohtis ta leppida sellega.

„Kurat, kas sa tahad häbistada Lindat?“

„Sina nimetad ta nime, mitte mina. Aga et sa teda nimetasid, kas sa arvad, et ma ei suudaks teha vahet, kas trepp õhtul nagiseb kahe inimese sammudest või ainult ühe tütarlapse kergetest jalgadest?“

Ta oli juhmunud, et Urve teadis niipalju ja oli siiski alati vaikinud sõbraliku naeratusega.

„Jah — hm — see kõik on ükstapuha. Ma tahan vabaneda sinust. Me peame laskma lahutada end.“

„Ei, Endel, meie ei pea mitte.“

Jälle käratas ta. „Kasi minu majast. Ma ei vaja sind enam. Ma hoolitsen su eest, sa ei pea kannatama puudust. Aga lase jalga!“

„Ma ei lähe!“

Urve oli täna hoopis teissugune kui muidu. Säärasena ta polnud näinud teda.

„Kurat, kas sa taipad lõpuks, et ma tahan vabaneda sinust?“

„Seda taipan ma küll, aga ma ei lähe, ma armastan sind ikka. Sa oled hull praegu. Aga sinu hullumeelsus lahkub. Sa terved jälle.“

„Sa ütled, et sa mind ikka armastaksid,“ ütles ta pilkavalt. „Kui sa mind armastaksid, siis anaksid mulle vabaduse, et ma võiksin olla õnnelik. Siis läheksid sa!“

„Endel, võib-olla ma läheksin, kui ma oleksin kindel, et sa oled Lindaga õnnelikum kui minuga. Kuid ma olen veendunud, et Linda on sinu õnnetus. Esimesest silmapilgust, kui ma nägin teda, mul oli tunne: see toob õnnetust. Ma olen ta vastu väga umbusklik. Mispärast tuli see tüdruk meile? Peen tütarlaps, kes kandis moodseid pluuse, siidsukki ja lakk-kingi, tuli maatüdrukuna meie juure Metsanurgale! Mispärast, mispärast? See pole sugugi loomulik. Mida ta otsis meie juures? Ta kandis kalleid kleite linnas ja ei teinud tööd. See...“

„Rikkad tuttavad kinkisid talle raha...“

„Mis tütarlaps see siis on, kes ei tee tööd, vaid laseb rikkaid tuttavaid endale kinkida peeni rõivaid ja kingi?“

„Siin on ta teinud tööd nagu hobune. Ära unusta seda!“

„Siis olid tal selleks omad põhjused. Ainult, et meie neid põhjusi niisama vähe tunneme nagu juhtu, mis tõi hellitatud linnapreili meile.“

„Ta oli haige. Arst saatis ta maale.“

„See võis olla haige? Ta nägi välja nagu õitsev tervis, kui ta siia tuli. Missugune arst saatis ta siis?“

Seda ei teadnud Endel muidugi mitte.

Kuid järele anda ta ei tohtinud. Muidu oleks olnud otstarbetu kogu see vastik kõnelus.

„Jäta juba, Urve. Sa olid alati ülekohtune Linda vastu. Mis sa temast mõtled, on mulle üks.“

kõik. Ma kõnelen sinuga vaid selleks, et määrata kindlaks lahutus. Ma tahan juba lähemal päeval anda asja advokaadi kätte.“

„Ma pole andnud sulle kunagi põhjust lahutuseks, Endel. Mitte ealeski. Ükski säädus ei lahuta meie abielu vastu minu tahtmist.“

Ta karjus jälle. „Mina aga olen andnud sulle põhjust. Kas sa kuuled, ma olen abielu rikkunud...“

„Seda ma tean juba ammu, Endel...“

„...Ma olen abielu rikkunud, kas sa kuuled, ma olen abielurikkuja. Sina pead minu päale kaebama.“

„Ei, ma andestan sulle!“

„Sa ei pea aga mulle andestama, sa raisk. Sa pead nõudma lahutust.“

„Ma ei taha.“

Oma raevus astus ta tema poole ja lõi teda näkku.

„Kas sa näed, et ma sind peksan? See annab sulle õiguse nõuda lahutust. Kas sa nõuad lahutust?“

„Ei.“

Tal olid pisarad tõusnud silmi, kuid ta jäi kindlaks.

Säärasena polnud mees näinud teda varem. Tema, kes oli ikka järeleandlik, kes oli nõrk, oli järsku tugev nagu tamm ja kõva nagu alas.

Ta pidi Lindaga aru pidama, sepitsema uusi plaane. Otsesel teel polnud midagi šaavutada. Võib-olla leidis Linda naisekavalus uusi teid, mis viisid sihile.

„Sa raisk!“ k aratas ta veel kord. Siis tammus ta oma naelsaabastega välja aeda, mida hilissügis r ske käega üha p udis lämmatada.

Oli iseäralik aasta. Lund polnud veel sadanud, kuigi detsember oli saabumas. Ta läks õhtu-hämaruses välja metsa. Ta tahtis järele mõtelda ja kaaluda. Ta tahtis midagi vägivaldselt. Oma vabadust tahtis ta, et v ida naituda Lindaga. Ja ta tahe sattus vastupanule, nõrgale j releandlikule naisele, keda ta ei osanud veenda. Ja kes oli v itnud ta, sest et s adus oli tema poolt. Järelikult olid s adused halvad ja tuli neid muuta. Järgmistel linnavolikogu-valimistel annab ta oma h ale parteile, kes tahab muuta s adusi. Kui nad ka seejuures kõik teised s adused n ssu ajavad. P aasi oli, et ta võis naituda Lindaga.

Järgmisel päeval, kui Urve oli aedviljakoormaga linnas, r akis ta asjast Lindale.

Ta s imas Urvet, ta s imas s adusi. Ta tahtvat vabadust.

„Siis sa pead toetama kommuniste, Endel. Need tahavad igauhele anda vabaduse.“

Endel kokkus. „Kommunistid on n rukaelad,“  tles ta.

„Võib-olla. Igatahes nad toovad vabaduse.“

„Kurat, siis ma hakkan ka kommunistiks.“

Linda vaatles teda uurivalt.

Siis ütles ta: „Sa r agid pahameeles. Homme mõtled sa teisiti.“

„Ei, ma ei mõtle homme teisiti.“

„Sa pead kommuniste närukaelaks.“

„Seda nad ka on. Aga kui nad annavad mulle vabaduse sind naida, siis elagu nad! Jah, elagu!“

Linda naeris:

„Sul on tõepoolest väga küpsed poliitilised veended.“

„Kas sa pilkad mind?“

„Ei — ei. Ma vaid kahtlen selles, kas sa sobid kommunistiks. Kui riigistatakse su koht, s. o. kui ta sult ära võetakse...“

„Kes kurat tohib mult ära võtta, mis minule kuulub. Need lurjused lõõn ma kaikaga maha. Kas ma pole ise ostnud oma talu? Kas ma pole väärtustanud teda oma tööga? Eks me näe, kel on julgust teda minult ära võtta!“

Linda kehtas õlgu.

„Vaated ja vaated,“ ütles ta. „Inimesed vaatavad asjale erisuguselt. Kes vaene on, sel on õigus omandusele, just samuti nagu sel, kes rikas on.“

„Pea suu, Linda. Kus sa oled ometi kuulnud sääraseid häbematuid kõnesid?“

„Linnas... vahel... kuidas juhtus...“

„Mulle ei meeldi sinu vaated sugugi, kurat.“

„Ma jutustasin sulle vaid seepärast, et sa tahad hakata kommunistiks, et saaksid mind naida.“

„Jah, ma tahan sind naida, niipea kui saan, aga oma talu ma käest ei anna. Siin Metsanurgal pead sa olema minu naine.“

„Sinu abikaasa ju ei taha.“

„Meie sunnime teda!“

„Sunnime? Kuidas sa seda teed?“

„Kas või kavalusega. Jah, parem kavalusega.“

„Mõtle sina välja mõni kavalus, ma olen liiga rumal selleks.“

Järgmisel päeval kukkus Endel paluma. Nagu väike laps, kes tahab emalt midagi meelituste abil saavutada. Ikka ja ikka jälle. Kuid perenaine jäi kindlaks: ei ja ei!

Lõpuks sai ta jälle vihaseks ja lõi teda näkku. Urvel oli valus, aga ta ei andnud järele. Ta tundvat, Linda toovat talle õnnetust ja seepärast ta ei andvat järele.

Mida peab tegema jonnaka naisega. Joostakse päaga vastu sein. Ja ükski sein ei seisa nii kindlalt ja kõikumatumt kui naise jonn. Ja ükski jonn pole talle püham kui jonn, mida ta peab truuduseks.

Ühiselu muutus kõigile kolmele piinaks. Endel piinas end ja andis vaba voli oma raevule, sõimates ja pekstes oma naist. Linda pidi aga leppima sellega, et perenaine vaatles teda pilkava naeratusega, mida ta temalt kunagi poleks oodanud. Perenaine oli ja jäi kindlaks mitte loobuda tollivõrragi õigusist, mis temale kuulusid. Ja ka Linda näis muutunud isemeelseks. Kes annaks järele esimesena?

Perenaine oli jälle sõitnud linna. Sügavas ööpimeduses pidi ta alustama sõitu. Ja nüüd polnud sõit lõbuasi. Teed olid porised ja peagu põhjatud. Lisaks peksis tuul peent külma uduvihma talle vastu nägu.

Endel oli toas tegevuses, sõnnikulavade klaaskatused tulid parandada. Üks kamakas kitti lebas ta ees laual ja kogu suuremaid klaaskilde. Täna vaatas talvekuu esmakordselt aknast tupp. Ähmane ja märg-pime nagu ta eelkäija. Lund ei tahtnud nähtavasti üldse tulla.

Järsku kuuludus ragin porisel teel ja Urve saabub juba tagasi. Aedvili lebas veel vankris, just nagu sõidu alul. Mis see tähendas?

Urve tuli tupp. Teda ei olevat lastud turule. Tallinnas olevat mäss.

„Mäss?“ küsis Endel uskmatult.

„Jah, mäss. Tänavail lastakse. Ma nägin sõdureid marssimas. Hommikuhämaruses nägin ma tänaval lebavat laipu, kellest ei hoolinud ükski inimene. Ah, mu jumal, see oli hirmus, hirmus! Just minu läheduses kõndis keegi ohvitser teed mööda. Keegi sõdur, keda ta kohtas, tõmbas revolvri ja laskis ta maha. Selle pääle ta pistis jooksu. Ohvitser oigas ainult kord. Siis ta oli surnud...“

„Kas sa ise nägid seda?“

„Oma silmadega nägin ma seda. Ma sõitsin ikka edasi, üsna aeglaselt. Nüüd ma kuulsin enda taga ka laskmist. Üks kuul lendas minust üle. Ta sumises just nagu suur sääsk. Sõdureid möödus jälle. Ma kuulsin, kuidas käsutati vene keeles...“

„Ära valeta! Eesti Vabariigis pole venekeelseid käsklusi!“

„Ma ei valeta, käsutati vene keeles. Rahvas räägib, punased olevat teinud mässu ja kukutanud valitsuse. Nüüd olevat tehtud teatavaks, et meie kuulume jälle Venemaale. Nüüd peame kuulama enamlaste sõna. Nii rääkisid vähemalt vanad naised. Ka olevat jaamas maha lastud üks minister. Kes teab nüüd, mis on tõsi ja mis mitte. Täna pole turgu. Sellepärast ma tulin tagasi.“

„See on erutav!“

Endel kõndis toas edasi-tagasi, nii et kõmas. Nüüd ta võiks võib-olla kohe naida Linda. Aga teisi tagajärgi ta ei suutnud taibata. Ta polnud kunagi tegelnud kommunistide õpetusega.

Ennelõunak möödus oletustes. Nad tahtsid süüa. Kõõgis oli kõik külm. Kus oli siis Linda? Perenaine läks üles. Linda tuba oli tühi. Kus oli tüdruk? Ta voodi oli puutumata. Teda polnud järelikult ka öösel kodus. Kas ta oli sõitnud salaja Tallinna, võib-olla juba eile õhtuse rongiga? Mis tuli tüdrukule pähe? Igatahes teda polnud säääl ja perenaine süütas tule koldes, et valmistada toitu.

Endel oli ärev. Kus oli Linda, keda ta armastas? Kas ta eksles, kahvatu hirmust, Tallinna tänavail, varitsetud kõikjal surmast? Mu jumal, kus oli Linda?

Nad ei saanud sellest teada midagi. Linda oli kadunud.

Järgmisel päeval nad läksid jaama. Võib-olla teati säääl midagi?

Jah, sääl leidus üsna värske leht tänasest kuupäevast. Hommikune väljaanne.

Keegi luges ette. Teised kuulasid avasui päält.

Oli olnud mäss. Kommunistid olid vene abiga korraldanud mässu ja juba vallutanud enamiku asutusi. Siis oli sõjavägi ja politsei asunud tegevusse. Mõnetunnilise võitluse järele oli mäss summutatud. Osa juhte oli põgenenud, osa vangistatud. Vangid anti väljakohtu kätte, kes oli mõistnud nad surma. Juba eile oli hukkamine teostunud.

Surmamõistetute hulgas oli olnud ka üks imeilus tüdruk, Linda... See oli rakendanud oma suure mõistuse mässu teenistusse ja oli olnud organisatsiooni päaliikmeid. Kui tal oli läinud jalgalune liiga tuliseks, ta oli püüdnud kaduda. Kuskil maal oli ta olnud ning keeldunud surmani teatamast oma asukohta, et mitte tuua pahandusi mehele, keda ta armastavat.

Tal oli olnud kasutada ka suuri summasid. Nagu osutasid leitud ühinguraamatud, ta oli veel äsja annetanud viis tuhat.

Endlil oli surm lähemal kui elu. Tema Linda surnud! Langenud mitte mõne haiguse või õnnetusjuhtumi ohvrina. Hukatud nagu mõni röövmõrvar. Ja ta oli armastanud teda veel surmas. Ta oli keeldunud teatamast tema nime.

Milleks siis elas tema veel? Mida tegi ta selles maailmas?

Elada Urvega ja näha iga päev ta võidurõõmsat naeratust, et ta vaenlane oli teelt kõrval-

datud? Ei, seda ta ei tahtnud. Pigem ta tahtis surra.

Reisijaterong lähenes mühisedes. Ta pidurdas oma kiirust jaama tōttu. Ees veduril seisis kaks kordnikku. Eespool oli öösel üks sild õhku lastud. Vedur lähenes, must ja higistav võimust ja tugevusest.

Sääl tuleb surm, sähvatas Endlil mõte. Kui rong sõitis sisse, ta sirutas mõlemad käed vedurile vastu ja karjus: „Ole tervitatud, surm!“ Ning juba ta lebas ka roobastel ja rong sõitis tast üle.

Urve oli valjusti karjatanud. Inimesed jooksid kohale, et tõmmata laip rataste alt välja.

Endel kanti jaamaesisele. Karjuti arsti järele. Ta polnud surnud. Ta oigas ja pööritas silmi. Mõlemad jalad olid tal põlvini ära lõigatud. Vere-loik läikis roobaste vahel. Lai verejalg oli jaamaesisel. Keegi arst oli juhuslikult olnud rongil. See töötas igasuguste riistade ja kummivoolikutega. Endel oli teadvusetu. Ta tõsteti rongile. Ta tahti viia Tallinna Keskhaiglasse. Urve tahtis minna kaasa. Ta tõrjuti kõrvale. Rong väljus.

Ta jooksis tagasi Metsanurgale ja rakendas hobuse ette. Siis sõitis ta vankriga nii ruttu kui võimalik Tallinna Keskhaiglasse.

Kui ta jõudis kohale, oli sündmusest möödunud mitu tundi. Värisedes küsis ta uksehoidjalt, kas ta mees veel elavat. See ei teadnud midagi. Jah, olevat toodud keegi mees, kel vedur olevat ära lõiganud mõlemad jalad. Rohkem ta ei

teadnud. Urve ruttas tast mööda haiglasse. Pikad koridorid. Karbooli või mingi muu arstimis lõhn. Üks õde jalutas aeglaselt koridoris. Urve tõttas talle järele ja küsis, kas ta mees veel elavat.

Ka see ei teadnud midagi, aga ta tahtis küsida. Olevat palju tööd. Kõik mässus haavatasaanud olid toodud siia ravimisele.

Mõne hetke pärast naasis õde. Just niisama aeglaselt, nagu ta oli läinud. Jah, kas ta siis ei võinud mõistatada Urve kannatamatust, kas mees elas või oli surnud.

Ta ütles rahulikult häälele, veel elavat tema mees, kuid olevat vähe lootust. Verekaotus olevat olnud hiiglasuur. Ta tulgu homme jälle.

Urve tõmbas ülle oma kannatusnaha ja sõitis koju.

Ta tuli ka järgmisel päeval ja päev hiljem. Ta tuli iga päev. Vastus oli ikka endine: veel elab ta, kuid on vähe lootust.

Ta tahtis minna tema juure, aga teda ei lastud. Oli ju teada, kuidas talunaised siis käituvad: karjuvad ning hädaldavad. Mitte keegi haiglas ei aimanud midagi kannatusnahast, mida Urve kandis.

Aga lõpuks ometi täitus ta soov. Ta lasti oma mehe juure. Selle käsi käis paremini. Ta jäävat elama.

Kui Urve astus haigesaali, nägi ta teda lebat säääl. Ta välimus oli piinatud.

„Kas sul on hirmsad valud, Endel?“

„Mitte enam väga suured. Aga kas sul on revolver?“

„Ei, milleks siis?“

„Et mind maha lasta. Et lõpetada need piinad. Kas sa tead, kes ma olen? Vilets sant, jalutu mees, kes ei saa enam iial tööd teha. Mida ma teen veel maailmas? Lase mind maha ja mu viimne sõna on tänu sulle.“

„Ära ometi räägi niimoodi, Endel. Milleks pead sa tööd tegema? Ma sõidan iga päev linna turule. Metsanurga toidab meid juba, ka siis kui sa ei tee tööd. Pääleselle on meil raha hoiukassas ...“

„Viis tuhat andsin ma temale ...“

„Kellele?“

„Temale, sa tead ju. Ma ei taha nimetada tema nime.“

„Mispärast siis?“

„Ta palus seda. Ma olin nõrk. Ma ei aimanud vähematki, kuhu raha läks.“

„Noh, siis meil on viis tuhat vähem. Sääl peab ju veel olema raha päale selle viie tuhande.“

„Ma olen väga muutunud, Urve.“

„Muidugi, sul pole enam jalgu. Aga süda on sul ju veel. Need polnud ju sinu jalad, mida ma armastasin!“

Ta naeratas temale sõbralikult. Seesama sõbralik naeratus, mis tal ikka lähtus südamest.

Mees vaatles teda nagu võhivõõrast inimest. Ta nägi äkki, et ka tema oli ilus, tal oli ikka veel

see ilus nägu, mis talle kunagi oli meeldinud nii väga, ja läbielatud kannatuse valulik ilme tegi ta veel ilusamaks.

Mida ta oli teinud temaga? Reetnud oli ta tema, sõimanud oli ta teda, peksnud oli ta teda, ja hoolimata kõigest ta oli jäänud talle truuks ja peaks sandile truudust, mida ta oli tõotanud tervele mehele. Milline naine oli see!

„Kas sa üldse suudad andestada mulle, Urve? Ära teeninud ma pole seda.“

Ta äigas temal käega leebelt üle otsmiku.

„Ma pole kunagi lakanud sind armastamast ja iga päev, kui päike loojus, ma andestasin sulle, mida sa mulle päeval olid teinud. Siin pole ühtki tasumata arvet.“

„Urve, ma olin hull!“

„Seda ma teadsin. Seda ütlesin ma ju sulle. Ma teadsin, sinu armastus pöörduks kord jälle minu juure tagasi, kui ma niikaua peaksin vastu. Ma olin kannataja. Aga nüüd ma olen saanud tasu. Mul on jälle sinu armastus.“

„Jalutu sandi armastus?“

„Mis sellest, niikaua kui sinu armastus pole viga saanud!“

Esmakordne naeratus ilmus mehe surnukahvatule näole.

Ta pöördus täiesti naise poole ja ütles vaid: „Urve!“

Urve silmad särasid nagu tähed.

Hundid

EHA ängas põgusa pintsliga pisut värvi pak-
sule lumele, mis lebas valge kasukana Kangru talu
katusel. Talveõhtu. Ümberringi metsi ja soid
peagu lõpmatus ulatuses.

Eesti idaosa, mis paikneb Peipsi järve ja mere-
ranniku vahel ja kannab Alutaguse nimetust, on
veel vähem asundatud kui selle põhjamaa muu osa.
Külad asetsevad üksteisest väga kaugel, üksiktalud
on laiali paisatud mööda soist, metsakat maastikku.

Siin elab iga talu omaette elu. Kirikusse on
sageli nii kaugel, et talunikud kaugemaist kohtadest
on täitnud oma usukohustused, kui nad kord aas-
tas sooritavad pika sõidu kirikusse. Enamasti tal-
vel. Siis on lähem. Teed teevad sageli suuri
käänakuid, et vältida soid.

Talvel on kõik ühtlane, kõik valge. Siis sõi-
dab madal regi põiki üle soo ja raba ning vahe-
maad lühenevad tihti poolevõrra.

On üksildane siin soometsis. Keset neid met-
sasoid väikesel rabasaarel asetseb venelaste pal-
verännakukoht Pühtitsa.

Ühe peagu tõendatud jutustuse järgi olevat
püha perekond oma põgenemisel Egiptusesse pea-

tunud siin ühe päeva ja vene ajal ehitati siia naisklooster ja palverännakukirik. Suvel oli siin palju palverändajaid venelasi. Aga eestlased vaatasid seda vagatsust päält varjatud pilkega. Lähim tee Betlemmast Egiptusesse ei viinud sugugi läbi põhjamaise soomaastiku Peipsi järve ümber.

Kangru talu asetses eriti kaugel, nagu kõik need talud rabasaarel, sest suurtes soodes ei saadud midagi külvata ega lõigata. Sääli ei leiaks isegi lambad hädist toitu.

Kangru talus elas omanik oma naisega. Lapsi polnud saatus neile kinkinud. Nad mõlemad töötasid, Aadu rohkem põllul, Liisu, tema naine, rohkem kapsaaias ja loomade juures.

Ja kui nad pärast päevatööd istusid koos valgustatud elutoas ja väljas rebane ja jänes magama pugesid või hiiglapõder astus uhkel sammul üle lumise tee, siis nad tülitsesid. Siis pilkas tema ja temake sõimas kilava häälega.

Seda tegid nad tööpäeval ja seda tegid nad pühapäeval. Võib-olla põhjustas kogu selle tüli vaid üksindus. Nad ei näinud kunagi teisi inimesi, nad olid alati vaid kahekesi, kuni nad ei suutnud enam sallida teineteist. Kui saatus oleks purustanud nende abielu, oleks võib-olla kumbki pool igatsenud teist, et polnud enam kedagi, kelle kallal võis vaigistada oma halba tuju. Siiski rääkisid nad alati lahtusest kui lunastusest mõlemale poolele. Aga kumbki ei teinud algust. Nagu asjaarmastajad peavad kohe hindama igat hobust, esitavad ühe pakku-

muse teise järele täiesti ilma kavatsuseta osta looma või loobuda temast, nii oli lahutusprojekt Aadu ja Liisu vahel võib-olla vaid kõneaineks, kui nimetu töö päeva lõpmatu ühetoonilisus oli tühjaks ammutanud kõik teised ained.

Ja ometi nad olid abiellunud selgest armastusest, noh, see oli ka juba tublisti viisteist aastat tagasi.

Kui nad olid töö juures, siis läks veel kuidagi, siis nad ei näinud teineteist. Aga söömaks olid nad jälle koos ja siis läks lugu kohe lahti, alul vaikselt nagu kauge kõuemürin. Siis paisusid hääled, mehe bass muutus üha sügavamaks, naise kõrge hääl kõrgemaks ja kilavamaks, kuni ta komistas ja muutus kriiskamiseks.

Ja veel pärast sõimas mees naist, kasutades oma abielulist karistusõigust, või naine tuli, pann käes. Siis teadis mees: kuigi tema lõpuks on võitja, ilma muhkudeta pääs ei pääseta. Sulast või tüdrukut polnud neil, nende talukoht oli üks vähimaid. Seetõttu nad tulid ise toime oma tööga.

Nad hoidsid kokku.

„Kellele lõpuks?“ küsis naine, kui ta pidi loobuma mõnest soovist, sest et mees ei andnud selleks raha. „Lapsi meil ju pole.“

„Ei, lapsi pole meil, sest et sa neid ei sünnita.“

„Siis sünnita nad ometi ise,“ naeris naine karmilt.

„Isegi puuhalg oleks sünnitanud mulle lapse, sina muidugi mitte!“

„Jah, puuhalg, Aadu! Puuhalg oleks mu ammu viinud teise seisukorda. Sina aga muidugi mitte.“

Puuhalg armastaks mind rohkem kui sina.“

„See võib küll olla, Liisu. Kuidas peaks armastatama säärast vana kuradit nagu sina?“

„Ma juhin sinu majapidamist. Näen vaeva sinu pärast. Milleks teen ma seda?“

„Et viimane sõna jääks sinule. Sinu jutt kõlab ju nagu veski login. Ja kui mõtled, et lõpuks on käes viimane sõna, siis oli see ainult hingetõmme ja login algab jälle.“

„Siis pea kinni oma kõrvad.“

„Pea parem oma suu kinni. Ma aitan seejuures sind häameelega.“

„Aadu, meie lugu lõpeb veel halvasti.“

„Ma arvan, halb lõpp ongi juba käes. Ära vihasta mind!“

„Sa vihastud ainult sellepärast, et sa nii halb oled. Sa otsid ikka uusi põhjusi tüliks...“

„Ma ei pruugi otsida. Kui on riukas naine majas, siis ronib tüli esile igast hiireaugust. Aga sina ei saa elada ilma riuta. Sa pidid ikka aina rääkima, pulmadest pääle. Hääd sõnad olid peagi kõik lõpukorral. Sääl ronisid sul kurjad keelet ja ronivad su ümber nagu kärnkonnad.“

„Mis? Minu sõnad on kärnkonnad? Kristliku naise sõnad? Nii — nii! Kui sa ainult ühe päeva võiksid vaikida, ainult ühe päeva...“

„Et sina sellal võiksid üksi rääkida nagu vuri-sev yokiratas!“

„Ära rägi alati vastu, Aadu!“

„Ja sinu olen ma kosinud armastusest! Naeruväärt!“

„Jah, seda sa tegid! Äh! Kas sa ei tahaks anda mulle musukese? Võib-olla ma saan lapse sellest?“ Ta naeris pilkavalt!

„Jah, ma annan sulle musukese!“ ja mees andis talle käega plaksu mööda suud.

Liisu karjatas. Siis ta haaras panni, mis parajasti laual seisis, sisaldades kartulilõikeid sularasvas, ja lõi sellega mehele pähe.

Selle nägu oli raevust moondu. Kartulilõiked veeresid tal pääst ja vedel rasv tilkus mööda juukseid kuuele.

„Sina, raibe,“ karjus ta, „oota, ma näitan sulle!“

Ta lähenes naisele aeglaselt, see taganes niisama aeglaselt, pann ikka veel tõstetud käes. Tal olid kassi silmad, kelle ees seisab koer ja kes iga hetk on valmis talle näkku kargama. Nii jõudis ta köögiukseni ja avas selle vaba käega. Nüüd ta tundis end päästetud ja varjatud olevat. Ta võis köögi seestpoolt riivi panna. Ta pöördus välkkiirelt ja kasutas viimast silmapilku, et teha oma abikaasale tahapoole kummarduse.

Aga ta oli arvestanud valesti. Ajast jätkus mehel parajasti oma raske talunikujala asetamiseks tema taguotsale. Tegi seda säärase jõuga, et naine lendas poolde kööki ja jäi lebama põrandale. Pann lendas köögilaua alla.

„Sina, raibe!“ karjus naine.

„Jah, Liisu! Kes üksteist armastavad, need kisuvad ka!“

„Sina, raibe!“

Raskelt tõusis naine üles. Ta oli vigastanud oma põlve. Ta läks longates pingi juure ja istus. „Ära vaidle vastu, Aadu. Ma lasen end lahutada sinust. Sa löid mind jalaga.“

„Sa andsid mulle panniga mööda kõrvu. Sina algasid.“

„Ei, sina algasid, ära vaidle vastu.“

„Sa näitasid mulle oma p — “

„See on küllalt häa sinule.“

„On tõesti ka ilusam kui sinu nägu.“

„Ma lasen end lahutada sinust! Sina, raibe!“

„On mulle auks vabaneda sinust. Aga kes lahutab meid? Siin Alutaguse soometsis? Peni-koorma ulatuses ei ela ühtki inimhinge. Kes lahutab meid?“

„Me sõidame linna, Narva. Me läheme advokaadi juure. Need oskavad seda teha, kui ainult raha maksad.“

„Narva on kaugel. Sinnasõit kestab terve päeva.“

„Jah, sa ei taha? Sa teed takistusi? Jah, muidugi, sa armastad mind ju liialt! Sa ei suuda lahkuda minust!“

„Noh, lahkuda ma juba suudaksin sinust. Iga mees peaks olema rõõmus, et vabaneb säärasest vanast kuradist!“

„Nii, arvad sa? Niipea kui ma olen lahutatud sinust, abiellun ma teise mehega. Seda sa näed.“

„Oh-oh-oh! Ma tahaksin küll näha seda meest, kes nii loll on, et su kosib.“ Aadu peagu lõhkes naerust.

„See ärgu olgu sinu mure, Aadu! Sina võid siis ka kosida teise naise.“

„Oh-oh-oh, see puuduks mul veel. Naisi tunnen ma nüüd läbi ja läbi.“

„Kas sa neid tunnend või mitte. Ma tahan lahutust, siis saan lahti sinust.“

„Mina tahan ka sinust lahti saada. Oleks kõige lihtsem ja odavam, kui hundid su murraksid!“

„Kui nad sinu murraksid, siis oleks see niisama. Ja see meeldiks mulle rohkem.“

„Seda ma usun, et see meeldiks sulle!“

„Homme sõidame linna. Siis ma lasen lahutada end. Loodetavasti see ei kesta kauem kui tund aega, et jõuaksime õhtuks tagasi.“

Aadu ajas suu pärani. „Mis? Sa tahad ka jälle tagasi?“

„Endastmõista.“

„Kohe oma uue mehega?“ Aadu naeris pilkavalt.

„Mis see sinu asi on?“

„Kui ma olen sinust lahutatud, Liisu, siis ei taha ma sind enam iial näha. Siis pole sul siia enam midagi asja, isegi sinu hais peab siit olema kadunud.“

„Kui me oleme lahutatud, Aadu, ei võta ma sind enam enda juure. Sa võid jääda Narva või kuhu sa tahad. Siin elan mina.“

„Ei, sina pead jalga laskma. Siin elan mina!“

„Ära alati vastu vaidle! Siia jään mina.“

„Kasi välja. Kangru talu kuulub minule. Siia pole minu lahus naisel midagi asja.“

„Kangru talu kuulub minule! Kas sa tahad ta varastada? Minu rahaga oled sa ta ostnud!“

„Ta on minu nimel. Sellepärast kuulub ta mulle!“

„Mina olen ta kinni maksnud, seepärast kuulub ta mulle! Pea lõuad ja ära vaidle vastu.“

„Liisu, pea ise lõuad. Homme lahutatakse meid, kas maksab siis veel sõimata üksteist?“

„Jah! kui ka sina lõuad pead, ei maksa. Oleme vait. Enam mitte üht sõna!“

„Et viimane sõna on jäänud sinule! Ei mõtlegi.“

„Tss!“

„Tss!“

„Kuss!“

„Kuss!“

Liisu aetas õhtusöögi lauale. Nad närtsid vaikides. Nii rahulik polnud enam ammu olnud.

Agas Liisule näis ometi, et temal on õigus. Et Aadu on haledasti alla jäänud. Rääkida ta ei tohtinud. Agas ta vaatas temale pilkavalt otsa ja naeris „äh-äh-äh.“

Mees ei tahtnud talle võlgu jääda. Seepärast vaatas ta teda niisamuti pilkavalt ja naeris „oh-oh-oh.“

Noh, mõtles kumbki, see kestab ju veel ainult ühe päeva. Siis on kerge vaikida, kui ka teine vaikib.

Aadu tõi välja piibu ja tubakakoti ja toppis seda aeglaselt ja hoolikalt. Ja siis ta süütas tema. Tubakasuitsetamine oli talle suureks naudinguks. Juba iseenesest. Ja, teiseks, ei sallinud Liisu tubaka-

suitsu. See suurendas naudingut. Ta ei rääkinud sõnagi ja vihastas teda ometi. Jah, ta puhus suitsu hoolikalt ja osavalt nurka, kus tema naine istus.

Kas ta püsiks vabatahtlikult vait?

Jah, ta vaikis. Alul vaatas ta mehele ainult vihaselt otsa, aga siis tegi ta järsku üsna lõbusa näo ja väljus toast. Seda parem! mõtles Aadu, siis ma ei pruugi enam näha ta vastikut nägu.

Ja ta toetus mõnuga tagasi ja popsis suitsupilvi õhku ja rõõmustus, et kõik ükskord lõpeb, isegi tema abielu Liisuga. Sest seekord oleks tõi taga lahutusega. Siis ta oleks lahti temast ja saaks rahu.

Liisu oli sulgenud ukse enese järele. Ka tema oli üsna lustakas. Ta oli süüdanud köögilambikese ja otsis soojalt ahjumüürilt lutikaid. Ta korjas söödikud väikesesse papp-karbikesesse. Ja kui ta oli kogunud mõne tosina, puistas ta lutikad tasehilju Adu vaiba alla.

Siis läks ta rõõmsatujuliselt voodisse ja uinus pea.

Korraks ärkas ta ja kuulis Aadu unist häält pomisevat vaikseid vandesõnu.

Nüüd nad purevad, mõtles Liisu rahuldatult ja ta mõtted libisesid jälle unede riiki.

Teisel hommikul tõi Aadu ree välja ja rakendas hobuse ette. Oli külm, udune talvehommik. Ta võttis heinu tublisti kaasa, et vahetevahel süüta hobust.

Liisu keetis suure potitäie putru, tatrad hapukapsastega. See puder jahtub ainult väga aegamisi, see oleks lõunapaiku veel soe, kui ta oli rättidesse mähituna peidus reeheintes. Ka suure

tüki leiba, haput jämedat rukkileiba võttis ta kaasa ja lõpuks seisis ta valmis mähituna ree ees.

Ka Aadul oli seljas oma lambanahkne kaskas. Ta mütsi nahkkõrvad olid alla lastud ja lõua alla kinni seotud. Nii olid kõrvad kaitstud. Pak-sud labakindad olid tal käes, paremas käes piits. „Noh!“ ütles ta. See polnud sõna, see pol-nud räägitud. See oli vaid hüüatus.

Aga Liisu oli hüüatusest aru saanud. Ta ist-us laia madala ree heintest istmele.

Aadu istus tema kõrvale. Oma parema jala aetas ta ree välisküljele. Nii sõidetakse põhja-maal. Juht istub paremal ja parem jalg ripub välja, et oleks võimalik kohe toetada rege, kui on karta ümberminekut. Sest kuigi eesti reed on madalad, talveteed on kuhjunud lumehangede ja täistuisanud kitsasteede tõttu sageli nii vildakud, et isegi regi võib ümber minna.

Aadu andis hobusele piitsa.

Siis nihkus loom paigast.

Talvepäike oli tõusnud. Mööda taevast, mis oli nii värvitu ja mittemidagiütlev, oli laiali paisa-tud mitu väikest pilve nagu kuldsed vatitupsukesed. Härmaga ehitud talvepuude taga seisis päike ja heitis vaheti kuldse viiru üle tee.

Lumi oigas ree all. Oli väga külm. Hobuse karv oli tõmbunud sagraisse.

Nagu udu käis tal hingeaur suust.

Aadu ja Liisu olid viimset korda koos. Nüüd oli päris kerge olla kahekesi, sest nad ei võinud üksteisele enam kurja teha.

Mõlemas ärkas teatav häätahtlikkus teineteise vastu. Kui soe vaip oli nihkunud paigast, kummardus Liisu ettepoole ja kohendas selle mehe jalgadele.

See vaatas temale imestunult otsa. Ta pomises midagi, mis kõlas nagu tänu. Võib-olla aga oli see ka vandesõna olnud.

Edasi läks sõit läbi lõpmatuist metsist. Nüüd, mil kõik oli külmunud ja valge, ei võinud aimata, et siin muidu seisid suured loigud puude all, kus õhtuti konnad krooksusid, et leidus maa-aluseid, kus soorohud lämmatasid sambla, kus mahalangenud tüved aastakümneid mädanesisid mustendavais lompides, et suvel maod roomasid kõrgele tammiteele, et rõngasse keritult soojendada end lõunapäikeses.

Edasi läks sõit läbi lõpmatuist metsist. Pikka- del sõitudel, isegi sõitudel rudisevas rees, kujuneb vaikne rütm, vist hobuse ühtlase sörgi, kurinate kõlksumise või aisakellade kõla tõttu, mis labuvad hobuse liikumisega.

Ja see vaikne, ikka ühesugune rütm mõjub väsitavalt, leevendavalt, uinutavalt.

Nad ei rääkinud sõnagi teineteisega. Mida nad oleksid pidanud ka rääkima, nüüd, mil nende abielu oli lõppenud nagu surev inimene.

Ja surijale ei loetella ta patte ja eksimusi.

Võis juba olla lõunaaeg. Madalal seisev talvepäike kerkis vaevu üle metsalatvade. See oli vaid külm kuld, mille ta heitis võrguna härmas puudele, ja kannikesvärvi varje kallas ta lumele. Päikese talvekiired ei soojenda.

Aadu tundis nälga. Ta peatas hobuse. Tprrr-rrr!
Nii! Ta ronis reelt ja sidus loomale heina-
märsi ette.

Siis tõmbas Liisu välja poti palava tatra ja
hapukapsa pudruga ja kaks puulusikat.

Ja nad sõid keset talvemetsa lõunat. Siis
sõitsid nad edasi.

Põhjamaised talvepäevad on väga lühikesed.
Kell kolm on päike juba laskunud horisoni taha.
Videvik kerkis nende ees taevasse nagu grafiidivärvi
kõuepilv, mõned uduviirud olid õrna värviga üle
tõmmatud. Esimesed tähed piilusid videvikust esile.

Varsti selle järele saabusid nad metsavahti
maja juure. Sääli paistis juba punakas valgus väi-
keste akende taga.

Siin nad peatusid. Nad tundsid metsavahti ja
tema naist. Küll ainult pääliskaudselt. Aga neis
inimtühjades metsis ja sois tunneb inimene rõõmu
inimesest.

Aadu ja Liisu astusid tuppa. See oli hästi
soojaks köetud.

Metsavaht tervitas, ilma et ta oleks üles tõusnud.
„Tere õhtut, Aadu, tere õhtut, Liisu. Kuhu sõidate?“

„Meie sõidame Narva. Mis sinna parata! Me
laseme lahutada end.“

„Jah, me laseme lahutada end,“ kordas Liisu.

„Päriselt, igaveseks?“

„Muidugi igaveseks!“

Liisu ütles: „Muidu poleks abielulahutusest
mõtet.“

Metsavahi naine astus tuppa.

„Tere õhtut, Aadu, tere õhtut, Liisu.“

„Me laseme lahutada end!“ ütles Aadu.

„Mis te ütlete!“

„Ja mida teete teie siin, metsavaht?“

„Noh! Mis ikka talvel tehakse! Lahutada meie ei lase end. Lapsed teenivad linnas. Iga päev hulgun ma mööda metsi. Puuvargaid pole ju siin küll, sest et pole inimesi. Aga ma otsin metsloomade jälgi metsas. Linna jahimehed annavad mulle suure jootraha, kui ma avastan karu. Tänavu on ka palju hundijälgi. On nii külmi, seepärast tulevad nad Venemaalt siia. Säälnälgivad nüüd isegi inimesed, sõja ja mässude järele. Nii palju hundijälgi nagu tänavu pole ma veel iial näinud. Neid leidis ju alati, kord siin üks jälg, kord säälnälgiv teine. Aga tänavu hulguvad nad karjakaupa ümber nagu tollal, kui mu isa noor oli.“

„Kas oled näinud ka karujälgi?“

Metsavaht jaatas lõbusalt. „Jah, ma leidsin vana emakaru pesast. See peab mulle tooma ilusa jootraha. Ma telegrafeerisin Pühtitsast Tallinna. Lähemal päevil saabuvad küll jahimehed.“

Aadu naeratas omaette. „Jah, lasta säärast karu, säärast hiiglaelukat, see peab olema erutav. Aga ka ohtlik.“

„Jah, küllalt ohtlik, kui karu sind märkab. Tuleb hästi lasta ja“ — ta naeris luksudes — „ei tohi olla rauas just varesehaavlid. Kui karu vihasub, siis ta ajab enda püsti ja ruttab tagajalul küti

poole. Saavutanud inimese, süleleb ta teda tugevasti oma hiiglakäppadega ja ühe käpaga äigab ta inimesele pähe ja kisub tal päänaha ja juuksed ja kõik maha, et jääb üle ainult paljas kolp. Üks minu vanaisa vendi tahtis lasta karu, aga karu kiskus tal ära poole pääd. Ma nägin teda veel. Ta kandis ikka mütsi, sügavasti pähe tõmmatult, ka toas.“

Aadu raputas pääd. „Metsavaht, ma ei taha lasta karusid.“

„Seda pole sul ka tarvis. Seda teevad suursugused härrad Tallinnast. Nende hinge kõditab mõte, et nad võiksid koju saabuda ilma päänahata.“

Aadu naeris. „Kuule, kas siis karu, kelle sa leidsid, on nii rumal, et ta ootab, kuni Tallinna isandad saabuivad ja ta maha lasevad? Ta jookseb ometi ära. Ta on siis võib-olla juba eitea kus.“

„Ei, ma piiran ta sisse.“

„Sa piirad tema sisse? Mis see siis tähendab?“

„See on üsna lihtne, sest et karu ainult häda korral üle tee sammub. Kui ma leian lumes karujälgi — sa tead ometi, missugused need on?“

„Jah, ma olen neid vahel näinud. Just nagu hiiglainimene oleks tammunud läbi lume.“

„Noh, just nii. Nii-siis, kui ma leian karujälgi, siis rakendan hobuse ree ette ja sõidan jäljega rööbiti metsadesse. Siis teen käänaku ja tulen teist kaudu jälle tagasi. Nüüd ma tean, et karu on minu reejälgede ringis. Sellest ringist ta lah-

kub ainult kõige suuremas hädas. Ta on nii-siis vangis. Kui lund sajab, siis pean ma muidugi iga paari tunni järele teed kordama, et lumi ei ajaks tee kinni.“

„Millal siis tulevad Tallinna isandad?“

„Ma mõtlen, ülehomme.“

„Ja kas nad magavad siin sinu juures, need suursugused isandad?“

„Siin nad pole suursugused,“ naeris metsavaht, „ma laotan hulga õlgi põrandale ja säääl nad siis lebavad ja norskavad. Ja saksa norskamine kõlab just niisama nagu talupoja norskamine. See-kord nad jäävad küll kaheks ööks. Esimesel päeval lasevad nad karu ja teisel peavad nad maha kõmmutama hunte, niipalju kui süda soovib.“

„Hunte? Kas sa oled ka need sisse piiranud?“

„Ei, hunte ei saa sisse piirata. Need jooksevad, keel hammaste vahel, rahulikult üle tee. Kuid tänavu on neid röövelukaid nii palju nagu viimati minu lapsepõlves. Huntidele peetakse jahti lohistusega.“

„Lohistusega? Mis selleks siis on?“

„Mis selleks on? Heeringas! Jahimehed istuvad oma püssidega reele õhtuaegu, kui kuu paistab. Nööri otsa, mille pikkus on mitusada sammu, seotakse heeringas ja lohistatakse teda reele järele. Selle lõhn äratav huntides uudishimu. Nad jälitavad lõhna. Meestel on rees kaasas väike porsas. See on seotud kotti ja teda näpistatakse vahel. Siis ta kiljub valjusti. Kui hundid, keda

heeringalõhn on meelitanud lähedale, kuulevad kiljumist, siis ajab neid himu ree lähedale ja jahimehed kõmmutavad nad maha.“

„See peab olema lõbus,“ ütles Aadu.

„Mina tulen ka lohistusega,“ ütles metsavahi naine, „aga see on kohvilohistus!“

Ta asetab kõhuka kohvikannu ühes kookidega lauale.

See oli hää. Palav kohv enne edasisõitu läbi talveöö.

„Nii siis, te tahate lasta end lahutada? Teete nalja. Te näite ju päris leplikud.“

„Ma pole ka tõesti mitte riukas,“ ütles Liisu.

„Mina ammugi mitte!“ väitis Aadu.

„Aadu tahtis tingimata lahutust.“

„Aga Liisu hakkas rääkima sellest.“

„Noh, ma mõistan juba, ma mõistan juba! Ikka on süüdi mõlemad!“

„Ei! Ei!“

Aadu ja Liisu olid hüüdnud seda korraga. Nad vaatasid teineteisele otsa nagu kaks koera, kes üksteise pääle urisevad, aga veel ei hammusta, sest et kumbki koer tahab, et teine esimesena kallale tungiks, et olla kallaletungitu, kes end kaitseb.

Aga teades, et see oli nende viimne abielupäev, ei hammustanud kumbki. Liisu ohkas sügavasti ja Aadu sülitas põrandale.

Sellega oli asi lahendatud.

Kohv maitstes hää ja kohv teeb naise meele leplikuks.

Kui nad olid tublisti sooja saanud, asusid nad jälle teele.

Metsavaht hoiatas neid huntide eest.

„Ah, mis,“ ütles Aadu, „hunt on arg loom, see ei tungi inimesele kallale.“

„Karjas teeb ta seda küll, koguni üsna meeleldi. Eriti kui kari on nälgunud, nagu praegu.“

„Meie pole sõidul seni näinud hundisabagi.“

„Nüüd te vast jõuate ümbrustesse, kus on palju hunte. Ja nüüd on pime, sääl läheb hunt jultunuks. Teate mis! Mul on siin üks vana püss, eestlaetav, vanaisa pärandus. Võta ta kaasa igaks juhuks.“

„Ma ei oska säärast asja sugugi laadida.“

„Oota, ma laen ta sul kohe. Siis on sul küll ainult üks pauk, aga üks pauk on parem kui üldse mitte. Tagasitulles sa sõidad ju jälle mööda.“

Ja metsavaht pani lusikatäie püssirohtu sisse, tüki paberit pääle ja siis algas mäng vardaga, kuni see peagu rauast välja kargas, iga tõuke juures.

Siis tulid haavlid, jämedad rentkuulid. Neid kartis Liisu eriti. Need elukad võisid viimati plahvatada lambi all. Mehed naersid ta välja.

Kui ka sütik oli säetud kohale, ulatas metsavaht Aadule vanaaegse laskeriista. „Ära ainult unusta kukke vinna tõmbamast, muidu ei lähe püss lahti.“

Metsavaht naeris. Aadu peitis püssi ree heintesse. Siis nad istusid pääle. Liisu kartis küll rohkem relva, millel ta pidi istuma, kui kõiki hunte, kes metsapimeduses võiksid varitseda teda.

„Jumal kaasa ja ärge laske murda end.“

„Küll vaatame juba ette, metsavaht.“

Nad sõitsid välja pimedusse. Oli jääkülma, aga kuuma kohvi järele tundsid nad külma vähem kui enne.

Neil tuli sõita Narvani veel mitu tundi. Tee viis läbi metsa. Üsna tasane tuul oli hakanud puhuma. Metsa sees polnud muidugi midagi tunda, aga ülal kohisesid männiladvad nagu salasosinas. Suured tähed paistsid suurelt ja heledalt, aga väikesed taevakehad olid pugunud peitu kogu maailma. Peagi tõuseks kuu.

Ja kuu saabus ja varsti piiras teda värvisõõr, mis ulatus poole taevasse.

Külmil selgeil põhjamaaõil seisab kuu keset suurt värvisõõri nagu osavõtlik inimene taevas. Ja ta on oma näo suunanud maale, nagu puutuks see kõik temasse, mis toimub maa pääl, eriti et Aadu ja Liisu sõitsid Narva, et lasta lahutada oma abielu.

Nad sõitsid rahulikku sõrki, aga tunni aja pärast hakkas hobune rahutuks minema. Ta norskas valjusti, ta jooksis ebaühtlaselt, sooritas üha järske tõmbeid, ta oli närvilik. Aadu püüdis rahustada teda. „O-o-o-o-la, o-o-o-o-la.“ Nii rahustatakse rahutuid hobuseid või vähemalt arvatakse, et need hääled on pärit hobusekeelest ja suudavad kergesti vaigistada karglevat täkku ja ärevusest värisevat mära.

Nad läbisid metsa. Täiskuu, mis seisis just tee lõikel, kallas heledat valgust alla. Oli valge peagu nagu päeval. Mitte midagi õudsest öötoimimisest, kes pole ühegi sõber.

Siis tuntakse end kindlana varitsevate vaenlaste ja salahtude eest.

Hobune aga ei rahustunud sugugi. Ta sai üha rahutumaks.

„Varsti peab tulema mõni küla,“ ütles Liisu, „ma kuulen eemal koerte ulgumist.“

Aadu polnud kuulnud midagi. Nüüd ta kuulatas. Nüüd kuulis ka tema seda. Säärast häält oli ta kuulnud viimati lapsena. „Need pole koerad, Liisu, need on näljased hundid.“

Jälle kuuldus huntide ulgumine. See kõlas nagu häälitseks eemal koer, keda muusika sunnib ulguma, ainult see oli palju karedam.

„Aadu, ma kardan hunte!“

Liisu nihutas enda abikaasale üsna lähedale. Seda ta polnud enam teinud palju aastaid.

„Aadu, mul on hirm!“

„Ah, ära ole arg. Hundid on kartlikud elukad. Nad uluvad küll, aga nad ei tungi inimestele kallale. Sa kuulsid ju, mis metsavaht ütles?“

„Jah, seda ma kuulsin küll. Aga ta ütles, karjas nad tungivat küll inimesele kallale.“

„No-jah, karjas. Kas sa oled kunagi näinud hundikarja? Mina veel mitte.“

„Nüüd kihavad meie metsad näljastest huntidest, kes tulevad siia Venemaalt. Nii ütles metsavaht.“

„Need ei tee midagi. Vene hundid ei tungi kallale sõitvatele eestlastele!“

„Sa ei pea alati vastu vaidlema, Aadu.“

Hobune oli nagu meeletu närvilikkusest. Ikka jälle pidi Aadu rahustama teda: „O-o-o-o-la.“

„Ta haistab hunte,“ seletas Aadu.

Täiskuu paistis nii heledalt puile ja teele. Ainult kui väike loor kuu all nihkus edasi, muutus hele valgus hetkeks leebemaks ja ebakindlamaks.

Nad lendasid piki metsateed. Muidu nii rahulikku hobust oli võimatu peatada. Ta oli hull hirmust. See polnud juba enam galopp. Hobune oli hakanud lõhkuma. Regi paiskus järele ühest teeäärest teise. Ei aidanud ükski rahustushüüd.

Korraga ütles Liisu: „Vaata seda suurt koera, kes meile järele jookseb! Küll on ta aga suur! Ta silmad hiilgavad ja välguvad kuupaistel nagu rohelised kalliskivid.“

Aadu pööras pääd. „See pole koer, Liisu, see on hunt. Näed sa, ta on liiga arg, et puutada meisse. Kui ainult see neetud hobune seisma jääks, tprrr...“

„Mul on hirm, Aadu. Ma suren hirmust. Vaata, Aadu, nüüd tuleb veel kolm hunti meile järele. Issand jumal taevas, aita meid!“

Kari, mis koosnes viiest hundist, saavutas edasitormava ree. Üks hunt kargas hobusele kõri kallale. Loom peatus järsku, nii et Aadu ja Liisu oleksid peagu lennanud päädpidi välja. Hobune ajas enda püsti, kuivõrd seda lubasid rakmed, ja lõi kallaletungivale hundile esijalaga

vastu rinda, et röövloom veeres uperkuuti lumme. Siis tõmbas hobune jälle rege, nii et Aadu ja Liisu oleksid peagu lennanud tagurpidi välja.

Mida see oleks tähendanud, teadsid mõlemad. Hundid poleksid enam pööranud mingit tähelepanu raevunud loomale, vaid oleksid sööstnud inimeste kallale.

Regi tormas üle lume. Hundid tagant järele. Saavutasid ka vahel ree ja katsusid hobust jälle haarata kõrist. Regi lendas hobusele järele. Nad pidid end kramplikult kinni hoidma, et mitte välja paiskuda. Regi on väga madal, vaevalt jalavõrra kõrgem kui tee. Järsku kiljatas Liisu. Üks hunt oli haaranud teda kõrist ja lõi hambad sisse.

Aadu virutas talle piitsavarrega mööda silmi. Löök või kiljatus ehmatasid röövlooma. Hunt laskis lahti oma saagi.

„Kas sa oled haavatud?“

Ei, Liisu arvas, et ta pole haavatud. Paks kasukas ja villase räti mähised olid kaitsnud teda.

Ta värises hirmust. Tundes näljase hundi hambaid kõril, mu jumal, kuidas ei peaks siis eh-muma. Ta värises: „Aadu, andesta mulle kõik, mis ma olen sulle kurja teinud. Viimasel kohtupäeval ära kaeba minu päale, nagu ka mina ei taha kaevata sinule, ehk küll sina oled süüdlane. Võib-olla oleme surnud mõne minuti pärast. Siis on hilja andeks paluda.“

Hirm oli tunginud ka Aadule südamesse. „Andesta ka sina mulle, Liisu. Ka mina polnud

alati lahke sinu vastu. Andesta mulle, kuni sa veel saad andeks anda.“

Üks hunt kahmas Aadu järele. Ta laskus küljele ja lõi piitsavarrega enda ümber.

„Kurat! Kui ma ainult saaksin laskeriista kätte. Ta on reehteinte all ja meie istume pääl. Liisu, katsu ta välja tõmmata.“

„Et ta läheks lahti meie all! Ei, ma kardan.“

„See on ometi ükskõik, kas kuul tapab sinu või murravad hundid. Tõmba püss välja... Kurat! Sellele hundile ma lõin silma. Ühekski silmapilguks ei anna näljased loomad rahu.“

Liisu hakkas liigutama end. Ta pidi olema ettevaatlik. Regi rappus, paiskus edasi-tagasi. Ettevaatamatu liigutuse tõttu ta võis reest kukkuda välja lumme, nälgivatele huntidele söödaks. Siis oli ta saatus otsustatud!

Ta kükitas ree jalutsis ja tuhnis kätega heintes. Iga ree raputuse juures karjatas ta. Ta kartis reest välja paiskumist. Ta nägi hundikarja rege piiravat. Loomade silmad sädelesid kuupaistel, punane keel rippus mõnel hundil avatud lõugade vahel.

Issand jumal, mõtles ta, kuna ta tardunud käed tuhnisid heintes ja katsusid haarata püssi, Issand jumal taevas! Kas meie käsi käis nii hästi, et pidi sooritama selle kohutava sõidu? Milleks lahkusime Kangrult? Õige, me tahtsime lasta end lahutada üksteisest! Issand jumal! Kas oli seda siis tarvis? Kas see oli tõesti nii talumatu? Aadu on ju läbi ja läbi hää mees. Ainult pisut jonnakas

ja tõrges. Aga kas pole meil kõigil omad puudused, isegi meil naistel? „Säh, võta, Aadu!“

Tal oli õnnestunud välja tõmmata püss.

Nüüd ta säadis enda jälle ettevaatlikult istuma.

Aadu haaras parema käega püssi, pahemas hoidis ta piitsa, millega ta ikka jälle lõi huntide sekka, kui nad tulid liiga lähedale. Väljarippuva parema jala ta oli muidugi ammu tõmmanud vaiba alla.

„Üks pauk on meil nüüd,“ ütles ta, „parajasti ainult üks.“

„Aadu, me sõitsime kodunt välja, et lasta lahutada end. Nii mõtlesime meie. See oli aga selleks, et minna koos taeva.“

„Pea suu! Me oleme suures hädas, aga hundi kõht pole taevariik. Sõidame raudteerongi kiirusel. Kui hobuse jõud...“ Ta karjatas. Üks hunt oli haaranud teda käsivarrest ja röövlooma hambad tungisid isegi paksust lambanahksest kasukast läbi. Piitsavarrega peksis ta metsloomale pähe. Tal õnnestus tõugata piitsavars röövloomale silma. Siis laskis see ta vabaks. Aga käsivars valutas. Loom oli oma hambad tugevasti sisse löönud. Augud, mis teravad hambad olid löönud, värvusid punaseks. Käsivars valutas tublisti, aga ta võis teda liigutada. Ohjad ta oli ammu käest lasknud, et mõlemad käed oleksid vabad. Juhtida või taltutada hobust ta ometi ei saanud.

„Ma olen haavatud,“ ütles ta Liisule, „aga ma saan käsivart liigutada.“

„Jumal tänatud,“ ütles see. See polnud tava-

line kõnekäänd. Seda oli ütelnud täis seesmist osavõtlikkust naine, kellest ta tahtis lasta lahutada end. Mis rumal lugu oli ometi selle lahutusega? Mis jumal on ühendanud, seda ärgu lahutagu inime. Ta oli olnud temale hää naine. Pisut valit-sushimuline ja pisut riiukas. Aga ka temal olid arvatavasti omad puudused.

Üks hunt saavutas pöörases jooksus ree, hüppas püsti vastu hobust ning lõi oma hambad selle paremasse tagareide.

Hirmutatud, valupiinatud loom hakkas lõhkuma. Üks kabjalөөк tabas hunti, et ta laskis lahti ja jäi lebama tee ääre. See oli nüüd vagane. See ei tülitaks neid enam!

Aga hobune oli haavatud. Metsloom näis olevat välja kiskunud tüki liha. Soe veri jooksis loomal mööda nahka. Ta lõõtsutas. Ta jõud oli lõppemas. Aga ta kihutas veel ikka edasi surmahirmus. Kui kaua veel? Siis ta variseks kokku: ja siis olid ka nemad mõlemad vaid metsloomade sööt...

Ta pauk raksatas. Üks hunt oli hüpanud rekke ja kahmas Liisu näo järele. Sääl ta oli lasknud ainsa paugu, mis tal oli. Loom sai kogu laengu rindu, langes ree äärele ja säält lumme.

See elukas oli surnud, sest ta ei liigutanud. Ja kogu jõuk sööstis surnud kaaslase kallale ja kiskus ta veristeks räbalateks. Aadu vaatas taha. Ere kuupaiste langes õgivatele rõõvloomadele. Aadu luges neid: üks — kaks — kolm — neli—

viis — kuus — seitse — kaheksa — — —. Hunte oli siis veel juure tulnud. Nüüd oli neil rahu, aga kui kauaks?

Kui need elukad olid ära õginud oma seltsimehe, jätkasid nad jälle jälgimist. Kui kauaks jatkuks hobusel jõudu?

„Liisu,“ ütles ta teatava soojusega hääles: „Kui jumal meid ellu jätab, siis ma ei lase end lahutada sinust. Ma olen nüüd aru saanud, et meie kuulume kokku ja vististi armastan ma sind ka veel. Ma olin seda ainult unustanud.“

„Aadu, ka mina ei taha enam lasta lahutada end, kui meie eluga pääseme. Need suure eluohu tunnid... kuula... mis see on?“

„Nad tulevad meile järele... ja enam pole mul pauku. Jumal olgu meile armuline!“

Jälle algas võitlus elu eest. Kui mõni hunt tuli liiga lähedale, siis andis Aadu temale püssipäraga hoobi pähe. Ta haavatud käsivars valutas nii, et ta seda vaevalt võis liigutada. Ent valudest hoolitakse niisama vähe kui meeleoludest, kui võideldakse oma elu pärast. Hobune lõõtsutas nii, et Aadu kartis, et ta võiks iga silmapilk maha langeda ja kärvata. Ta vaatas kiiresti kuu seisu. Nad võisid juba kaks tundi niimoodi kihutanud olla. Et hobune suutis üldse niikaua vastu pidada. Aga tema võitles ju ka oma elu pärast ja tema relv oli kiirus.

Selle kahe tunni kestel...

Nii, üks hunt oli saanud jälle tubli löögi mõõda

lõugu. Sel olid kindlasti mõned hambad kurku lõõdud.

... Selle kahe tunni kestel nad pidid olema maha sõitnud, arvestades kiirust, ligi nelikümmend versta või kuus penikoormat. Lõppeks nad pidid ometi saabuma metsapiirkonna lõppu, kaskedega kaetud heinamaile, mis piiravad Narvat. Ja maju oli Narva ümbruses ja siis algasid vabrikueeslinnad Kreenholm ja Joela. Nii kaugele ei jälgiks neid hundid.

Liisu hakkas surmalaulu laulma. Ta valmistas oma hinge ette surmale. Kuidas nad pidid pääsema huntide käest? Neid saabus üha juure ja ei vähenenud. Aadu kaitses oma ja tema elu püssihoopidega. Tema ei võinud ometi kaasa võidelda. Nii laulis ta surmalaulu. See pidi armsa jumala ees käima ka Aadu kohta, sest kui võideldakse oma elu pärast, pole aega salmide laulmiseks.

„Vaata, kuidas loom lõõtsutab!“ ütles Aadu murelikult. Kui kaua võisid hobuse kopsud veel vastu pidada? Teda pidi varsti tabama kopsurabandus.

Liisu ei vastanud. Ta laulis oma surmalaulu. Ta ei tundnud end enam selles maailmas olevat. Kas ta lahkus viis minutit varem või viis minutit hiljem sellest maailmast, oli talle ükskõik. Ainult ta oli alati mõtelnud, et teda maetakse koorilaulu ja jumalasõna saatel lisaku pühitsetud kalmistumulda ja mitte et ta, käristatud veristeks räbalateks, langeb metsa röövloomade söödaks. Aga sündigu jumala tahtmine.

Nii kihutas regi täiskuu paistel läbi metsa, ahnete huntide kareldes ta ümber, keda vaid lakamatute püssihoopidega oli hädavaevalt võimalik eemale tõrjuda, et nad ei purustaks oma saaki.

Kui kaua võis see veel kesta? Aga kui kaua jätkus veel mets? Igal teekäänakul lootis Aadu näha enda ees metsa lõppu. Ja säääl, kus lõpeb mets, võiks näha juba suurte vabrikute valgustatud akende sädelust, säääl võiks kuulda veekose kauget kohinat, kus võimas Narva jõgi tuiskleval kirel sööstab püstloodis alla.

Korraga kukkus hobune. Peagu oleks ta seejuures ümber paisanud ka kerge ree. Ta kukkus ja jäi lamama. Ta oli surnud, sest lõõtsutav hingus peatus ja hobuse sapsud ei liigahtanudki enam. Ühtlasi sööstis kogu hundikari looma kallale ja lõi oma hambad sooja auravasse lihha.

Mida nüüd?

Aadu ja Liisu istusid nagu kivistunult reel. Mõne minuti pärast märkas Aadu, et ta ei tarvitsenud enam võidelda. Röövloomad jätsid nad rahule, olles asunud mahalangenud hobuse kallale.

Siis tuli ta mõttele jätkata teed jalgsi. Hundid kiskusid hobuse tükkideks. Vahete-vahel urisesid nad üksteise pääle, ahmisid üksteise järele näljases kiivuses.

Liisu oli vaevalt midagi märganud. Ta laulis surmalaulu ja kui ta oli lõpetanud viimase salmi, algas ta jälle esimest.

Aadu raputas teda. „Tule, meie peame jalgsi edasi minema.“

Liisu tuli jälle teadvusele. Ta oli küll imestunud, et ta polnud veel ära õgitud, ta pidi jälle leppima kohutava eluga.

„Tule,“ kordas Aadu veelkord. Nüüd ta taipas.

Nad astusid välja reest ja sumasid läbi sügava lume metsa. Hundid matsutasid surnud hobuse ümber. Nad ei pannud neid sugugi tähele. Nad läksid metsa, kus kuu hõbevalgus viikis männiokste vahel ja tammusid läbi sügava lume. See väsitas, aga soojendas külmast ja kauasest istumisest kangeid liikmeid. Hundid ei jälitanud neid. Kogu kari, ta võis olla tõusnud kaheksateistkümne metsaliseni, oli tegevuses söömisega. Olles sumanud pool tundi sügavas lumes, nad jõudsid jälle välja teele.

Liisu vaatas iga kolme sammu järele tagasi.

„Aadu, nad tulevad meile järele!“

„Ei, Liisu. Nad õgivad hobuse ära. Need hundid ei jälita meid enam. Kui hundi kõht on täis, siis on ta arg nagu peksasaanud koer. Kui meie ei kuku ümber väsimusest, külmudes tee ääre, oleme päästetud.“

„Aadu, kui aga tungib metsast uus näljane hundikari, siis oleme kadunud.“

„Huntidel on terav haist. Nad teavad penikoorma taha, kus lebab teeääres värske hobuseliha.“

„Kas sa arvad, et oleme pääsnud?“

„Ma ei teda seda. Huntide poolt pole meil, vähemalt esialgu, midagi karta.“

Nad läksid edasi.

„Kahju hobusest,“ ütles Aadu.

„Ah, mis sa mõtled hobusele, kui inimeselud on mängus!“

Nad läksid edasi.

Lõppeks saabusid nad metsa lõppu. Puid kasvas veel ainult hõredalt. Lumised kasesalud järgnesid neile, kuid oksad liikusid tasa tuules ja olid maha paisanud osa härmast. Eemal sädelesid hulgapäevaliste ketrusvabrikute valgustatud aknad.

Ja nende ees, vaevu pooletunnise teosa kauguses, paistis punakas lambivalgus tulumajast.

Sinna nad suundusid. Nende jõud kasvas sel määral, kui taastus nende eluteadvus.

Kui nad saavutasid talu, palusid nad, et rakendataks ette hobune ja viidaks neid Narva.

Kust nad siis jalgsi tulevat nüüd jäisel talveilmal?

Kangru talust lisaku kihelkonnas. Ja nad jutustasid oma võitlusest huntidega. Aadu kõnles. Liisu ei suutnud veel korralikult jutustada.

Taluelanikud olid vapustatud. Nad olid kuulnud, et tänavu oli nähtud palju hunte, ja vahel olid nad kuulnud nende ulgumist metsades. — Aadu paljastas oma verise käsivarre. See seoti kinni. Mitu hundihammast oli tunginud sügavalt lihha. Lapsed nihkusid kartlikult koomale. Säärased hädaohte oli nende lähimas naabruses. Üks väike tütarlaps ütles energilisel häälel: „Täna õh-

tul, kui ma magama heidan, vaatan ma enne voodi alla, kas säääl pole võib-olla mõni hunt peidus.“

Suuremad õed-vennad naersid ta välja.

Peremees väljus, et rakendada ette oma hobune. Ta tahtis Aadu ja Liisu ise viia Narva. Sinna oli vaevu kaks penikoormat. Säält ta jõuaks veel hilja õhtuks tagasi.

Kui peremees oli väljunud, küsis perenaine: „Teil peavad olema Narvas ajada väga tähtsad asjad, et alustate nii ohtliku sõidu?“

„Jah, väga tähtsad,“ ütles Liisu. Mõlemad vaatasid üksteisele otsa ja langetasid pilgu...

Liisule meenus, kuidas ta eile korjanud lutikaid, et puistata neid Aadu voodisse...

See oli olnud alles eile... mitte mõnes varasemas maises elus...

Peremees sõidutas nad vähem kui kahe tunniga Narva. Siin nad peatusid lihtses sissesõiduhoovis. Mees ei tahtnud raha võtta, sest et nad olid oma hobusest ilma jäänud. Ta lubas homme valges sõita metsa ja ära tuua nende ree.

Nad tänasid teda käepigistusega.

Nüüd nad olid jälle kahekesi ja siin ei hirmutanud neid röövloomad.

„Liisu...“ ütles Aadu. Ta lausus vaid nime, muud ei midagi. Kuid tema naine, kes oli elanud temaga niipalju aastaid ja tundis iga tema häälevõnget, teadis, mis ta kõik oli kätkenud sellesse nimme.

Vaatas temale otsa ja nooruse sära hiilgas ta silmis. „Oleme asjatult tulnud Narva, Aadu.“

„Jah, Liisu... Asjatult.“

„Sest meie ei lahku iial üksteisest, ainult surm võib meid lahutada.“

„Aamen.“

Illustreeritud
kuukiri

OLION 1936

kuues
aastakäik

Kunst — Kirjandus — Omakultuur —

Ilmub KIRJASTUS OLIONI väljaandel kord kuus

Toimetus ja talitus: Tallinn, Rataskaevu 6—2. Telef. 446-52

OLION oli ja on kõige täiuslikum illustreeritud kunsti ja omakultuuri ajakiri Eestis. Haarab kõike, mis tõeliselt puudutab elu arengut, kõike, mis olnud ja on

OLIONI juubelinrit Tallinna lehes arvustades kirjutas hr. toim. Raudsepp 27. märtsil s. a.:

„Nägusa ja sisuvalikult ning murdmistehnikalt viimisteldud juubeli-kaksiknumbrina ilmus „Olion“ nr. 1/2 (64/65), millega see meie kunsti, kirjandust ja elu ning poliitika-probleeme käsitav aegkiri astub kuuendasse aastakäiku. Sibus hulk huvitavaid artikleid ja rohkesti kunstipäraseid illustratsioone. Juubeli puhul G. N.(aelapea) annab pikema ülevaate viiest võitlusterohkest aastast, mis seisavad „Olioni“ seljataga.

„Olion“ on nii sisult kui ka välisuselt kultuursem meil ilmuvaist muist sellelaadseist väljaannetest.“

Kuukirja OLION 1936

tellimise hind on ühes posti saatekuludega:

12 kuuks — Kr. 5.—   3 kuuks Kr. 1.50

6 „ „ „ 2.50   1 „ „ 0.50

Illustreeritud kuukirja „OLION“ ja raamat-ajakirja „HUVITAV RAAMAT“ 1936 võib tellida igast Eesti Vabariigi postiasutusest, makstes tellimisraha Kirjastus Olioni posti jooksvale arvele nr. 556

KIRJASTUS OLION

TALLINNAS, RATASKAEVU 6—2,

TEL. 446-52. POSTI J. A. NR. 556

ILUKIRJANDUSLIK RAAMAT-AJAKIRI

HUVITAV RAAMAT

ilmub 1936. aastal

2 korda kuus, aastas 24 iseseisvat raamatut à 64 lehekülge, G. Naelapea vastutaval toimetusel ja „KIRJASTUS OLIONI“ väljaandel

Toimet. ja talit. : Tallinn, Rataskaevu 6—2, tel. 446-52

HUVITAV RAAMAT taotleb raamatu-aasta sihte: Eesti väljaanne olgu häa ja odav!

HUVITAV RAAMAT avaldab eeskätt eesti autorite töid, annab aga ka ruumi parimaile väliskirjanike toodetele

HUVITAV RAAMAT

on odavaim rahvaraamat. Kr. 4 — eest, saab tellija 24 raamatut, aastas üle 1500 lehekülje

Iga raamat sisaldab autori pildi ja eluloo

Tellimise hind ühes posti saatekuludega :

12 kuuks	—	Kr	4 —
6 „	—	„	2 —
3 „	—	„	1.—
2 „	—	„	0.75
1 „	—	„	0 40

Tellimisi võtavad vastu kõik E. Vab. postiasutused ja kuukirja OLIONI tellimiste ja kuulutuste vastuvõtjad

Kõige lihtsem ja kergem on raamat-ajakirja Huvitavat Raamatut ja illustreeritud kuukirja Olioni tellida, makstes lähemas postiasutuses tellimisraha Kirjastus Olioni posti jooksvale arvele nr. 556